

**T.C.
DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI**

ULUSLARARASI EKONOMİK SORUNLAR

ISSN 1306-8431

Sayı : 39 • Yıl : 10 • Kasım 2010

Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi

Yıl : 10 • Sayı : 39 • Kasım 2010

Sahibi

T.C. Dışişleri Bakanlığı adına
Mithat RENDE
Büyükelçi, Ekonomik İşler Genel Müdürü

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ş. Serap ÖZCOŞKUN
Elçi, Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcısı

Yönetim Adresi

T.C. Dışişleri Bakanlığı
Balgat - ANKARA
Tel : (0312) 292 16 06
Faks : (0312) 292 27 85
Web : <http://ues.mfa.gov.tr>
E-posta : sozcoskun@mfa.gov.tr
bsaygin@mfa.gov.tr

**Üç Ayda Bir Yerel Süreli Yayın Olarak Yayımlanır.
Ücretsizdir.**

Kapak, Sayfa Düzeni ve Baskı

Özkardeşler Matbaası
Büyük Sanayi 1. Cad. No: 105 İskitler / ANKARA
Tel : (0312) 342 20 86 - 342 30 86
Faks : (0312) 341 37 32
E-posta : ozkardeslermat@hotmail.com

Baskı Tarihi

Kasım 2010

ISSN

1306-8431
1306-844X (e-yayın)

İÇİNDEKİLER

"Enerji Yatırımlarında Hedefler ve Stratejiler" Metin KİLCİ	7
"Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) Nedir? (Sorular ve Yanıtlar-2)" Prof. Dr. Selim ÇETİNER	13
"Ticaretle İlişkili Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPS) Anlaşması ve Kamu Sağlığı" Tolga TUNCER	27
"Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı (2013 - 2010)" Müge SOYSAL	42
"G20 ve Küresel Ekonomi Yönetişiminin Yeni Dinamikleri" Evren TOK	47
"BM Nüfus Fonu" Emriye Bağdagül ORMANCI	58

*Bu dergide yayınlanan gözlem ve görüşler değerli yazarlara aittir.
Dışişleri Bakanlığı'nı bağlamamaktadır.*

SUNUŞ

Değerli okurlar,

Dergimizin 39. sayısında yine zengin bir içerikle sizlerin karşısına çıkmaktan büyük mutluluk duyuyoruz.

Bu sayımızda ilk olarak, Türkiye için jeopolitik ve ekonomik açıdan fevkalade önemli bir konu olan enerjiyle ilgili bir makaleye yer verildi. Türkiye'nin OECD üyeleri arasında son on yıllık dönemde enerji talebi en hızlı artan ülke konumuna gelmesi, enerji konusunun ülkemiz için arzettiği önemi gözler önüne sermektedir. Bu çerçevede, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı Sayın Metin Kilci'nin makalesinde, ülkemizin enerji yatırımlarındaki hedef ve stratejileri hakkında bilgi verilmektedir.

Hatırlanacağı üzere, sağlık alanında oldukça hassas bir konuyu teşkil eden Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) hakkında geçtiğimiz sayıda Prof. Dr. Selim Çetiner tarafından bilgi sunulmuştu. Prof. Dr. Çetiner'in makalesinin ikinci bölümünü bu sayımızda bulabilirsiniz.

Sağlıkla bağlantılı diğer bir makale de, Dış Ticaret Müsteşarlığı Uzmanı Tolga Tuncer tarafından "Ticaretle İlişkili Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPS) Anlaşması ve Kamu Sağlığı" başlığıyla kaleme alındı.

Türkiye için büyük sorun teşkil eden trafik kazalarıyla mücadele konusuna, ülkemiz dışından bir yaklaşım sunmak üzere, AB'de bu alanda yürütülen çalışmalar hakkında bilgi sunmak istedik. Bu çerçevede, AB Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı'nın içerdiği unsurlar, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği'nden Müge Soysal tarafından özetlendi.

Küresel ekonomik krizin ardından önemi artan ve halihazırda gelişme dönemini, yaşayan genç bir yapı olarak değerlendirilebilecek G-20'nin, Ottawa Carleton Üniversitesi öğrencilerinden Evren Tok tarafından anlatıldığı bir makale de bu sayımızda yer almaktadır.

Son olarak, BM nezdindeki Daimi Temsilciğimiz Müsteşarı Emriye Bağdagül Ormancı tarafından hazırlanan BM Nüfus Fonu'nun tanıtıldığı makaleyi de dergimizde bulabilirsiniz.

Yeni sayımızda tekrar buluşmak dileğiyle.

"Enerji Yatırımlarında Hedefler ve Stratejiler"

Metin KİLCİ (*)

Ülkemizin enerji yatırımlarındaki hedef ve stratejileri ifade etmeden önce, konunun daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla enerjinin modern toplumlardaki yeri, enerji teknolojilerindeki gelişmelerin etkileri, enerjinin diplomasi boyutu ve ülkemizin enerji arzında karşılaştığı gerçeklerin özetlenmesi yerinde olacaktır.

Öncelikle, ülkelerin ekonomik gelişmelerinin sürdürülmesi bakımından temel girdi durumunda olan enerji, küresel yönelimlerin izlenerek analiz edilmesini, çok boyutlu ve uzun soluklu politika ve stratejilerin uygulanmasını gerektiren bir sektör olarak önemini artırmakta olduğu gerçeğinin enerji stratejilerinin temel itici gücü olduğu akılda tutulmalıdır.

İlaveten, enerji özellikle geride bıraktığımız yüzyılın başlarından itibaren ülkelerin rekabet üstünlüğü sağlamada istifade ettikleri en önemli unsurlardan biri olmuştur. İçine girdiğimiz yeniçağda ise, dünyadaki teknolojik yenilikler, sermaye hareketleri için sınırların hemen hemen kalkmış bulunması ve iletişim alanındaki devasa gelişmeler hem dünyadaki enerji kullanımının miktar ve hızını artırmış, hem de enerjiyi üzerinde durulması gereken en önemli sorun alanlarından birisi haline getirmiştir.

Bir yandan enerji elde etmek için kullanılan kaynaklar ve yürütülen faaliyetlerin yol açtığı sorunlar (sera gazı emisyonlarının insan yaşamını tehdit eder boyutlara ulaşması, nükleer kazalar, enerji madenlerinin çıkarılmasının veya enerji hammaddelerinin taşınmasının sebep olduğu çevresel felâketler vb.), diğer yandan dünyadaki doğal enerji kaynaklarının (fosil yakıtlar, kullanılabilir su kaynakları vb.) hızla tükenmesi gibi riskler hem birer müstakil varlık olarak devletleri, hem de insanlık adına düşünme sorumluluğunda olan bilim adamlarını ve aydınları enerji konusuna daha çok yoğunlaşmaya ve bu alan üzerinde daha çok araştırma yapmaya sevk etmektedir.

(*) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı
Kaynak: Türkiye Mütteahhitler Birliği Gündem Dergisi

Enerji materyallerinin (enerji hammaddeleri ile enerji üretimi, iletimi, dağıtımı için gerekli her türden malzeme ve makina-teçhizat) fiyatlarının kısa periyotlar içinde dramatik değişiklikler sergilemesi, özellikle dünyadaki stratejik dengeleri zaman zaman yerinden oynatan petrolün fiyat istikrarının bulunmayışı, bütün bunlara karşın Dünyada nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşme olguları, küreselleşme sonucu artan ticaret olanakları gibi etkenler doğal kaynaklara ve enerjiye olan talebi giderek artırmakta ve bu nedenle enerji sektöründe stratejik bir bakış açısıyla hareket edilmesi siyasi karar alıcılar ve piyasa aktörleri açısından zorunlu hale gelmektedir.

Dünya genelinde enerji talebindeki artışa karşın tükenme eğilimine girmiş olan fosil yakıtlara bağımlılığın yakın gelecekte devam edecek olması, yeni enerji teknolojileri alanındaki gelişmelerin artan talebi karşılayacak ticari olgunluktan henüz uzak oluşu ve küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda artan duyarlılık, ülkelerin enerji güvenliği konusundaki kaygılarını her geçen gün daha da artırmakta ve ülkeleri arz güvenliklerini temin etmek üzere yeni arayışlara itmektedir.

Uluslararası Enerji Ajansı (UEA) tarafından yapılan projeksiyonlar, mevcut enerji politikaları ve enerji arzı tercihlerinin devam etmesi durumunda dünya toplam enerji talebinin 2030 yılına kadar olan dönemde %45 oranında artacağına işaret etmektedir. Referans senaryo olarak adlandırılan ve yıllık ortalama %1.6 düzeyinde talep artışına karşılık gelen bu durumda dünya toplam enerji talebi 2030 yılında 17 milyar ton petrol eşdeğeri (tep) düzeyine ulaşacaktır.

Petrol, doğal gaz ve kömürden oluşan fosil yakıtlar, birincil enerji arzında ağırlıklı payını koruyacak ve 2030 yılına kadar olan dönemde toplam talep artışının %80'lik bölümü bu kaynaklardan karşılanacaktır. Öngörülebilir gelecekte ulaştırma sektöründe kendisini büyük ölçekte ikame edebilecek ticari bir kaynağın bulunmuyor olması nedeniyle, petrol birincil enerji arzında en fazla paya sahip kaynak olma niteliğini sürdürecektir.

Enerji sektörünün genel dinamikleri çerçevesinde elektrik sektörüne özel bir parantez açmak faydalı olacaktır. En modern ikincil enerji kaynağı ve enerji taşıyıcısı olarak elektrik enerjisi nihai enerji tüketiminde payını artırmaya devam edecek olup, dünya toplam enerji tüketimindeki artışın yarısına yakın bölümü elektrik üretim sektöründe gerçekleşecektir. Bu eğilimler ekseninde yapılan analizlerde, enerji sektöründe yeni yatırımlardan en fazla payı %53 ile elektrik sektörünün alması öngörülmektedir.

Birincil enerji arzının ağırlıklı bileşenleri olan fosil kaynaklara yönelik yatırım gereksinimi incelendiğinde ise, petrol, doğal gaz ve kömür sektörlerinin toplam enerji yatırımları içerisindeki paylarının sırasıyla %24, %19 ve %3 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu çerçevede, petrol ve doğal gaz sektörlerinde yeni arama ve üretim yatırımlarına olan gereksinim ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, nükleer enerjinin rolünün küresel ölçekte yeniden tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Ayrıca, yeni enerji teknolojilerinin ticarileşme süreci üzerinde arayışların yoğunlaştığı ve iklim değişikliğine ilişkin duyarlılıklar ekseninde öncelik kazandığı gözlenmektedir.

Yukarıda ifade edilen öngörü ve tespitlere paralel bir şekilde, enerji arzında net ithalatçı konumunda bulunan ülkeler, enerji arz güvenliğini sağlamak üzere enerji kaynakları ve taşıma güzergâhlarında çeşitlendirme arayışlarına enerji politikaları kapsamında önem ve öncelik vermektedir. Bu sürecin doğal neticesi olarak “enerji diplomasisi” kavramının enerji politikasının önemli bileşenlerinden biri haline geldiği görülebilmektedir.

Ülkemizde yaşanan yüksek ekonomik gelişme ve artan refah seviyesinin sonucu olarak oluşan tüketim eğilimlerine paralel olarak, Türkiye'nin enerji sektörünün her alanında hızlı bir talep artışı yaşanmaktadır. Türkiye, OECD Ülkeleri içerisinde geçtiğimiz 10 yıllık dönemde enerji talep artışının en hızlı gerçekleştiği ülke durumundadır. 1990-2008 döneminde Ülkemizde birincil enerji talebi artış hızı aynı dönemde dünya ortalamasının 3 katı olarak % 4.2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ülkemiz 2000 yılından bu yana olan dönemde elektrik ve doğal gaz alanında Çin'den sonra en fazla talep artışına sahip ikinci büyük ekonomi konumunda olmuştur.

Bakanlığımızca yapılan projeksiyonlar bu eğilimin orta vadede de devam edeceğini göstermektedir. 2008 yılı sonu itibariyle 108 milyon TEP'e ulaşan birincil enerji tüketimimizin referans senaryo olarak adlandırabileceğimiz kabuller çerçevesinde 2020 yılına kadar olan dönemde de yıllık asgari %4 oranında artması beklenmektedir.

Hâlihazırda ülkemizin kurulu gücü 44800 MW'a ulaşmış olup, 2009 sonu itibariyle 194 TWh elektrik üretilmiş olup, krizin etkileri de göz önüne alınarak elektrik talep artışına yönelik projeksiyonların revizyonu çalışmalarının devam etmekte olduğu not edilmelidir.

Ülkemizin yerli enerji kaynaklarının artan talep miktarı ile karşılaştırıldığında göreceli olarak azlığı petrol ve gazda enerji ithalatını beraberinde getirmektedir.

Hâlihazırda toplam enerji talebinin yaklaşık %24'ü yerli kaynaklardan karşılanmakta, kalan bölüm ise çeşitli ithal kaynaklardan sağlanmaktadır. Bu bağlamda, ülkemiz tarafından enerji arzında çeşitlendirmenin gerek kaynak ve güzergâh gerekse teknoloji bazında artırılmasına büyük önem verilmektedir.

Yukarıda özetlenen etmenler çerçevesinde, Türkiye enerji politikasının temel hedefi, ekonomik büyümeyi ve sosyal kalkınmayı desteklemek üzere gerekli enerjinin zamanında, güvenilir ve maliyet-etkin şekilde, makul fiyatlarda ve çevresel olarak duyarlı bir şekilde sağlanması olarak tespit edilmiştir.

Ülkemiz enerji sektöründe rekabete dayalı piyasaların oluşturulmasına yönelik bir strateji çerçevesinde, elektrik, doğal gaz ve petrol sektörlerinde sürdürülebilir bir büyümeyi temin edecek yatırım ortamının oluşturulmasına yönelik hususlarda önemli aşama kaydetmiştir. Bu amaca matuf olarak, ulusal ekonominin rekabetçiliğini destekleyen bir enerji sektörünün oluşturulmasına büyük önem atfedilmektedir.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun (EPDK) düzenlemesi ve denetimi altında özel sektörün piyasaya katılımını güçlendiren Elektrik, Doğal Gaz, Petrol ve LPG Piyasası Kanunları ve ilgili ikincil mevzuat çerçevesinde rekabete dayalı yatırım ortamının geliştirilmesi, enerji sektöründeki önemli talep artışını karşılamada başlıca stratejilerimizden biri olmaya devam edecektir.

Bu kapsamda, 18 Mayıs 2009 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu kararı olarak yayınlanan "Elektrik Enerjisi Sektörü ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi", elektrik enerjisi alanında arz güvenliğinin ve rekabetçiliğin artırılmasına ilişkin hedefler ortaya koyan bir yol haritası niteliğindedir.

Türkiye, artan elektrik enerjisi talebini sürdürülebilir bir şekilde karşılayabilmek amacıyla yerli taşkömürü ve linyit rezervleri ile hidrolik, rüzgâr ve güneş enerjisi gibi diğer yenilenebilir kaynaklarını tam olarak değerlendirmeyi hedeflemektedir. Nükleer enerjinin enerji arz kaynaklarımıza entegrasyonu, artan elektrik talebi karşılanırken ithal yakıtlara bağımlılıktan kaynaklı risklerin azaltılmasına yönelik başlıca araçlardan biri olacaktır.

Strateji Belgesi ile 2023 yılına kadar olan döneme ilişkin olarak kaynak bazında kullanım hedefleri tanımlanmış olup, bu hedeflere ulaşmak üzere gerekli tedbirlerin piyasa mekanizmaları çerçevesinde alınması öngörülmüştür. Strateji Belgesinde elektrik üretimine ilişkin kaynak kullanım hedefleri ile elektrik sektöründe

karbon yoğunluğunun azaltılması ve yatırımlar yoluyla büyümenin ekonomik ve çevresel bakımdan sürdürülebilirliğin sağlanması amaçlanmıştır.

Ülkemiz enerjide ithalat bağımlılığını ve sera gazları emisyonlarını azaltmak için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasına büyük önem atfetmektedir. Bu açıdan, rekabetçi piyasa koşullarında enerji üretimine dayanan yenilenebilir kaynakların kullanımını teşvik etmek için 2005 yılında Yenilenebilir Enerji Kanunu yürürlüğe girmiştir. Çeşitli destekleyici mekanizmalar AB mevzuatı ve uygulamalarıyla uyumlu bir şekilde söz konusu Kanun'da tanımlanmıştır.

Bu mekanizmalar özellikle küçük hidrolik ve rüzgâr santralleri gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı güç santrallerine yönelik ilgiyi artırmış olup, bu alanlarda kurulu kapasite önemli oranda artış göstermiştir. Güneş ve Rüzgâr Atlası çalışmaları tamamlanarak yatırımcıların kullanımına sunulmuştur. Bu çalışmalar rüzgâr ve güneş enerjisi alanlarında ülkemizdeki büyük potansiyeli göstermiştir.

Ülkemiz enerji sektöründe farklı yenilenebilir enerji kaynağı teknolojilerine ilgi memnun edici seviyede olup, gelecek yıllarda güneş enerjisi teknolojilerinin kullanımının yaygınlaşması beklenmektedir. Yenilenebilir enerji alanında yeni bir yasal düzenleme TBMM gündemindedir. Elektrik Strateji Belgesi ile yenilenebilir enerji kaynaklarının ülkemiz elektrik üretimindeki payının 2023 yılı itibariyle asgari %30 düzeyine ulaştırılması hedeflenmiştir.

Spesifik olarak halihazırda 770 MW düzeyinde olan rüzgar enerjisine dayalı kurulu gücümüzün 20000 MW'a ulaştırılması, 600 MW jeotermale dayalı kurulu gücün gerçekleştirilmesi, elektrik üretiminin %5'inin nükleer santrallerden karşılanması ve hidroelektrik ve termik potansiyelimizin tamamen değerlendirilmesi de 2023 yılına matuf diğer somut hedeflerimizi olup, yatırımların bu hedefler doğrultusunda kanalize edilmesini temin etmek geleceğe yönelik enerji politikalarımızın temel stratejisini teşkil edecektir.

Ülkemiz açısından enerji yatırımlarını etkileyecek bir diğer önemli hedef ise Türkiye'de enerji yoğunluğunun azaltılması ve arz-talep zincirinin tüm aşamalarında enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik olarak ciddi bir potansiyelin mevcudiyetidir. Enerjinin verimli kullanımını teşvik etmek için 2007 yılında Enerji Verimliliği Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Enerji politika ve stratejilerimizin tespitinde baz alınan bir diğer prensip ise özelleştirme. Strateji Belgesinde tanımlanan rekabetçi bir sektör yapısının oluşturulması, üretim ve dağıtım sektörlerinde verimliliğin artırılması ve bu yolla maliyetlerin düşürülmesi, oluşacak kazanımların nihai tüketiciye yansıtılması hedefleri perspektifinde dağıtım sektörüne yönelik özelleştirme metodolojisi belirlenmiş, ihale işlemlerine başlanmıştır. Türkiye çapında belirlenen 21 dağıtım bölgesinden dördü devredilerek toplamda beş bölgenin özel sektör tarafından işletilmesi sağlanmış, dokuz bölgenin ihalesi tamamlanmış, dört bölgenin ise ihale sürecine alındığı deklare edilmiş olup, özelleştirme işlemlerinin 2010 yılı sonuna değin büyük ölçüde tamamlanması hedeflenmiştir.

Üretim sektöründe ise; elektrik üretim kapasitesinin geliştirilmesi, mevcut üretim tesislerinin emre amadeliklerinin artırılması, kapasite kullanım faktörlerinin yükseltilmesi ve sektördeki rekabetin artırılması için özel sektör kaynaklarının harekete geçirilmesi amaçları çerçevesinde özelleştirme çalışmaları başlatılmıştır. Özelleştirilecek üretim tesislerinin belirlenmesinde piyasada hâkim güç oluşturulmaması ve rekabetin sağlanması temel kriterler olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Hâlihazırda, toplam kurulu güçleri 140 MW düzeyindeki dokuz santral devredilmiş olup, ilaveten elli iki adet küçük HES'le ilgili teklifler alınmıştır.

Özetle, ülkemizin 2030 yılına değin hızla artması öngörülen enerji ihtiyacını yükselen ekonomisini beslemek ve toplumun artan refah standartlarına paralel bir şekilde, güvenli, zamanında karşılanmasına yönelik stratejiler belirlenmiş olup, etkinlikle uygulanacaktır.

"Genetiği Değiştirilmiş Organizma (GDO) Nedir? (Sorular ve Yanıtlar-2)"

Prof. Dr. Selim ÇETİNER (*)

GDO'lu Ürünleri Tüketmek Güvenli mi?

GDO'lu ürünlerden bahsederken 1996 yılından beri ekilip tüketilen ürünlerle, hayali ürünleri ya da araştırma aşamasındaki ürünleri karıştırmamak gerekmektedir. Halen piyasada olan transgenik soya, mısır, pamuk ve kolza gibi ürünlerin ticari ekimlerine izin verilmeden önce, yoğun ve kapsamlı laboratuvar ve klinik testlerin yapılması ve bulguların bağımsız bilim kurulları tarafından inceleniyor olması, bu tip olası yan etkilerin oluşmaması için alınan tedbirler arasındadır. Nitekim, Avrupa Birliği ülkelerindeki kamuoyu endişelerini giderebilmek amacıyla, AB üyesi 13 ülkeden 65 bilim insanının katılımıyla, 11,5 milyon Euro harcanarak yürütölen ve 3,5 yıl süren ENTRANSFOOD araştırma programı, halen üretilip tüketilmekte olan genetiği değiştirilmiş ürünlerin insan sağlığı açısından klasik yöntemlerle elde edilen ürünlerden daha tehlikeli olmadığını ortaya koymuştur (Kuiper ve ark., 2004). Tekrar hatırlatmak isterim ki geçtiğimiz yıllarda basın-yayın organlarında yer alan 'GDO'ya Hayır Platformu' üyelerinin iddialarının aksine, "tavuk geni aktarılmış patates, kolera geni aktarılmış domates veya akrep geni aktarılmış pamuk" dünyanın hiçbir yerinde yetiştirilip tüketilmemektedir. Yine bu teknoloji karşıtlarının bilimsel araştırma sonucuymuş gibi sundukları örneklerin hiçbirisi hakemli bilimsel dergilerde yayımlanmamıştır; bunlar, bilimsel dayanaktan yoksun, araştırma yöntemleri hatta kullandıkları materyalleri şaibeli çalışmaların ötesine geçememiştir.

Genetiği değiştirilmiş ürünlerin insan sağlığı ve çevre üzerindeki olası olumsuz etkilerini değerlendirmeye yönelik bilimsel esaslara dayalı çeşitli ulusal, bölgesel ve uluslararası kurallar bulunmaktadır. Örneğin Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) ve 18 Nisan 2004 yılında yürürlüğe giren genetiği değiştirilmiş ürünlerin etiketlenmesi ve izlenebilirliğini amaçlayan tüzükler Avrupa Birliği ülkelerinde transgenik tohumların ekimine, ithaline ve kullanımına yönelik önemli adımlardır. Nitekim Türkiye'deki basında yer alan haberlerin aksine Avrupa Birliği her yıl 30-40 milyon ton mertebesinde soya ve bazı yıllar mısır ürünleri ithal etmekte, yine İspanya'daki mısır üretiminin yaklaşık % 70 i GD mısır ile yapılmaktadır.

(*) Sabancı Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Faköltesi
Tuzla, İstanbul

GDO'lu Ürünler Alerji Yapar mı?

GDO karşıtları tarafından sıkça öne sürülen bir olumsuzluk ise transgenik ürünlere aktarılan genlerin insanlarda alerji yapacağı ve toksik etkileri olabileceğidir. Ancak, bu ürünlerin ticari ekimlerine izin verilmeden önce yoğun ve kapsamlı laboratuvar ve klinik testlerin yapılması ve bulguların bağımsız bilim kurulları tarafından inceleniyor olması, bu tip yan etkileri olabilecek ürünlerin piyasaya sürülmesini engellemektedir. Burada hatırlanması gereken husus, transgenik ürünlerin alerji oluşturma olasılığının klasik ıslah yöntemleri ile elde edilen ürünlerden daha fazla olmamasıdır (König ve ark., 2004).

Biyoteknoloji karşıtları halâ "Brezilya fıncığı geni içeren soya alerjik olduğu için marketlerden toplatıldı" iddiasında bulunmaktadırlar. Konu biraz tarafsız gözle incelendiğinde görülebileceği üzere, Brezilya fıncığından izole edilen 2S albumin geni aktarılmış soya fasulyesi geliştirilirken, Nebraska Eyalet Üniversitesi tarafından yürütülen bilimsel gıda güvenliği testlerinde, alerjik etkileri olabileceği ortaya konduğundan (Nordlee ve ark.,1996), hiç bir zaman piyasaya sürülmemiştir. Bu nedenle, iddia edildiğinin aksine hiç bir zaman marketlerde bulunmamış ve raflardan toplanması söz konusu olmamıştır. Bu örnek, transgenik ürünler üzerindeki gıda güvenliği regülasyonlarının ne kadar önemli ve sıkı olduğunun bir göstergesi olduğu halde, teknoloji karşıtları tarafından yıllardır çarpıtılarak kullanılmaktadır.

Ancak, her gün yediğimiz doğal ya da organik gıdalarda da bazı insanların sindirim sistemlerinde tam olarak sindirilemedikleri için alerjenik reaksiyonlara neden olan proteinler veya doğal kimyasal maddeler bulunabilmektedir. Bunlar binlerce yıldır alerjenik reaksiyonlara neden oldukları halde, insanlar tarafından her hangi bir yasaklama hatta çoğu kez uyarı dahi (örneğin, ileri bazı ülkelerde yerfıstığı veya buğday içeriği olan gıdalarda uyarı etiketi zorunluluğu vardır) olmadan tüketilebilmektedir.

Transgenik ürünler geliştirilirken, aktarılan genin bu tip alerjenik reaksiyona sahip proteinleri üretip üretmeyeceği detaylı olarak araştırılıp, alerji oluşturma potansiyeli bulunmadığından emin olunduktan sonra ekimine ve daha sonra tüketimine izin verilmektedir. Dolayısı ile ENTRANSFOOD projesinde de vurgulandığı üzere transgenik ürünler klasik eşdeğerlerine göre çok daha fazla risk analizine tutulduklarından alerji oluşturma olasılıkları klasik ürünlerden çok daha düşüktür.

GDO'lu Ürünler Kısırlık Yapar mı?

GDO karşıtları, Avusturya Sağlık Bakanlığı tarafından bir ön rapor halinde yayınlanmış çalışmaya atıfta bulunarak, “genetik mühendisliği yoluyla elde edilen ürünlerin kısırlığa neden olduğu tespit edildi” iddiasında bulunmaktadır. Başta Avrupa Birliği Gıda Güvenliği Otoritesi EFSA olmak üzere birçok bilim insanı bu yoruma katılmamaktadırlar. Rapor detaylı olarak incelendiğinde, Greenpeace tarafından ortaya atılan ve bizdeki GDO karşıtlarının da sıkça kullandığı bu iddia raporda verilen bulgularla dahi desteklenmemektedir. Nitekim, aradan 1 yıl geçmiş olmasına rağmen, bu çalışma halen bilimsel hakemli dergilerde yayımlanmamış, Avusturya Hükümeti de bu raporu geri çektiğini açıklamıştır.

Avusturya çalışmasından önce de sık sık GD soylarının Rusya’da fareler üzerinde benzer etkiler gösterdiği iddiaları vardı. Burada belirtmekte yarar var: Türkiye’deki biyoteknoloji karşıtları, Dr. Irina Ermakova’yı “Rusya Bilimler Akademisi Üyesi” olarak lanse etseler de söz konusu kişi Bilimler Akademisi üyesi olmayıp, Rusya’daki biyoteknoloji karşıtı sivil toplum kuruluşu “Ulusal Genetik Güvenlik Derneği” (Türkiye’deki GDO’ya Hayır Platformu eşdeğeri) başkan yardımcısıdır. Dr. Irina Ermakova’nın transgenik soyanın farelerde fertilitiyi düşürdüğü ve bunlardan doğan yavruların hayatta kalabilirlik ve gelişimini olumsuz etkilediğini iddia eden çalışması medyada ve siyasi çevrelerde geniş ilgi uyandırmış olmakla birlikte bugüne kadar (6 Ekim 2010) hakemli bilimsel dergide yayımlanmamıştır.

Son zamalarda, gazetelerde “son yapılan bir araştırma diye sunulan” İskoç Rowett Enstitüsü’nde yürütülen çalışma 1999 yılında, yani bundan tam 11 yıl önce Lancet dergisinde yayımlanmış ve yeterince tartışılmıştır. İngiliz Royal Society uzman paneli konuyu detaylı olarak incelemiş, eleştiriler genellikle kontrol grubunun olmayışı üzerinde yoğunlaşmış ve çalışmanın bilimsel olarak yetersiz olduğu sonucuna varmıştır. Genetiği değiştirildiği halde lektin salgılamayan patateslerle beslenen bir kontrol grubu bulunmamaktadır ve bu durumda komplikasyonlara genetik müdahalenin yol açtığı sonucuna varılamaz. Ayrıca fareler gerçek anlamda aynı biçimde beslenmemişlerdir. Proteinin yanı sıra diğer besin maddelerinin miktarlarındaki farklılıklar, çalışmanın sonuçlarını etkilemiş olabilirler. Bunun da ötesinde, zararlı olduğu iddia edilen bu patatesler, hiçbir zaman araştırma fazını geçip piyasaya sürülmemişlerdir.

Şunu tekrar vurgulamak isterim ki, gerek yurtdışındaki gerekse Türkiye'deki GDO karşıtları Genetiği Değiştirilmiş ürünlerin insan ve hayvan sağlığı üzerinde yapılan ve hakemli bilimsel dergilerde yayımlanan 300'e yakın bilimsel araştırmayı ısrarla görmezden gelmektedirler.

GDO'lu Ürünler Antibiyotiklere Direnç Kazandırır mı?

Doğada organizmalar arasında yatay gen geçişi olasılığı bulunmakla birlikte, yapılan bilimsel çalışmalarda bazı transgenik ürünlerde bulunan antibiyotiğe dayanıklılık genlerinin hastalık yapan mikroorganizmalara geçmediği gösterilmiştir. Antibiyotik direnç, "yapay inek midesi" içinde, gen transferi ihtimalini en güçlü kılacak şekilde tasarlanmış şartlar altında dahi, 10^{18} (yani 10,000,000,000,000,000,000) jenerasyonda GDO mısırdan bakterilere geçmemiştir. Bir başka ifadeyle, Bt. mısırdan bakterilere bu tür bir antibiyotik direnci transferi ihtimali, 10^{18} 'de 1'den (10,000,000,000,000,000,000'da 1'den) bile daha azdır. Kısacası, yapılan diğer bilimsel çalışmalarla da transgenik bitkilerde bakterilere gen transferi ihtimalinin yok denecek kadar küçük olduğu ortaya konmuştur (Bennett 2002). Son olarak 22 Şubat 2007'de Avrupa İlaç Ajansı uzman Komitesi, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi Uzman Paneli tarafından hazırlanan görüşü destekleyen raporunda, transgenik ürünlerde kullanılan antibiyotiğe dayanıklılık geni *nptII*'nin insan sağlığında kullanılan antibiyotiklerden farklı olduğunu ve böyle bir geçiş gerçekleşse bile bunun süper-mikroplara yol açmayacağını bildirmiştir (EMEA, 2007).

GDO'ların İnsan Üzerindeki Genetik Etkileri Uzun Yıllar Sonra Çıkar mı?

Bu da teknoloji karşıtları tarafından sıkça dillendirilen iddialardan biri olup, detaylı temel biyoloji ve biyokimya bilgisi olmayanların kulaklarına çok mantıklı gibi gelen, ancak bilimsel dayanaktan yoksun konular arasındadır. Genetik iyileştirme için ürünlere aktarılan genler (DNA dizinleri) doğada bulunan diğer organizmalardan alınmakta ve çeşitli genetik mühendisliği yöntemleri kullanılarak bu bitkilere aktarılmaktadır. Bu genlerin aktarılması sonucu kazandırılan özellikler, bitki içerisinde üretilen proteinler ve diğer organik moleküller sayesinde ortaya çıkmaktadır. Dolayısı ile GDO'lu bitki esas itibariyle doğadakinden pek de farklı olmayan moleküller içermektedir. İnsanoğlu dünya üzerinde var olduğu günden beri hayvansal ve bitkisel ürünlerle beslenmekte, dolayısı ile her gün DNA ve protein tüketmektedir. GDO'lu olsun veya olmasın, besin olarak aldığımız her ürün ağızımızda mekanik (dişler) ve kimyasal (tükürük salgısındaki enzimler) olarak parçalanmaya başlar, ardından mide

özsuyundaki enzim ve asitlerle daha da ufak parçalara ayrılan bu besin maddeleri (amino asitler, nükleik asitler vs) ince bağırsaktaki hücreler tarafından alınarak kana karışır ve diğer organlar tarafından metabolizmaya alınırlar. Bitkisel veya hayvansal gıdalarla alınan genlerin bütün olarak insan bünyesine geçtiği şimdiye kadar görülmemiştir. Dolayısıyla uzun vadeli genetik etki oluşturma tezi bilimsel dayanaktan yoksundur. Burada bilerek ya da bilmeyerek sıkça yapılan hata, DDT veya ağır metallere genleri karıştırmaktan kaynaklanmaktadır. Ancak, DDT ve çeşitli kimyasallar veya civa, kurşun gibi ağır metaller gıda yoluyla alındıklarında karaciğer gibi çeşitli organlar tarafından veya yağ dokularında biriktirilirler. DNA ve proteinler ise sindirim sisteminde parçalandıktan sonra insan bünyesine alınır ve metabolizmada kullanılırlar.

Son günlerde biyoteknoloji karşıtları risk analizleri için yapılan fare denemelerinin yeterince uzun olmadığını iddia etmektedirler. Yukarıda belirtilen yaklaşık 300 adet bilimsel araştırmanın yanında, Japonya ve Kore’de 52 haftalık ve 104 haftalık fare denemeleri de yapılmış ve bu uzun vadeli ve “multigenerasyon” çalışmalarda olumsuz bir etki görülmediği saptanarak bilimsel hakemli dergilerde yayımlanmıştır.

GDO’lu Tohumlardaki Çokuluslu Şirket Tekeli Neden Kaynaklanmaktadır?

Modern biyoteknolojik ürünler, tarımdaki GD tohumlar olsun veya tıbbi uygulamalardaki aşular ya da kanser ilaçları olsun, uzun yıllar süren ve pahalı araştırmaların ardından ortaya çıkmaktadır. Bunların az bir kısmı kamu araştırma kurumları ya da üniversiteler tarafından üretilmekte geri kalanı da bu alanda çok büyük yatırımlar yapan çokuluslu birkaç şirket tarafından üretilmektedir. Bu durum sadece GDO’lu mısır ya da soya için değil hepimizin yaygın olarak kullandığı sağlık ürünleri ve bilgisayar yazılımları için de geçerlidir. Konu üzerinde biraz araştırma yapılırsa görülebileceği üzere, geçtiğimiz 20 yılda artık kamu araştırma enstitüleri ve üniversitelerdeki araştırma bulgularının da artık yoğun bir şekilde patentlendiğini görebiliriz. Dolayısı ile bu sorunu sadece çokuluslu şirketlerin tekeliyle sınırlamak konunun vahametini görmemize engel olmaktadır.

Örneğin, “Tohum yaşamdır”, “Yaşam patentlenemez” diyor teknoloji karşıtları. Bu argümana ilk bakışta katılmamak elde değil. Ancak, bugün artık giderek artan oranlarda tohumun bir teknoloji paketi olduğunu görmemiz gerekiyor. Diğer bir anlatımla, yüzyıllardır çiftçilik yapan insanlar tarafından seçilerek genetiği

değiştirilmiş tohumların artık artan dünya nüfusunu besleyecek verim potansiyeline sahip olmadığı gerçeğini kabul etmek gerekiyor. Bunun yanında, 1960'lardan itibaren klasik ıslah, gübreleme ve zirai mücadele ilaçları kullanımıyla katlanarak artan tahıl verimlerinin artık artmadığını, 2050 yılında 9 milyar olacak dünya nüfusunun mevcut tarım arazilerinde yapılacak üretimle beslenebilmesi için tahıl veriminin % 80 artması gerektiğini ve bunun için yeni teknolojilerden faydalanmak gerektiğini bizzat Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü raporu söylüyor.

Yeşil Devrim dediğimiz dönemde, genelde kamu araştırma kurumları tarafından klasik ıslah yöntemleri kullanılarak genetiği geliştirilen tahıl çeşitleri, her hangi bir patent koruması olmadan kamu ya da özel şirketler aracılığı ile pazarlanıyordu. Burada altını çizerek vurgulamak istediğim husus, daha bu dönemde yani GDO'lardan çok önce düşük verimli "köy çeşitlerinin" önemli ölçüde hem de devlet kuruluşları tarafından tasfiye edilmiş olmasıdır. Tabii burada daha yüksek verimli çeşitleri tercih eden çiftçilerin, tercih haklarını bu yönde kullandıklarını da unutmamak gerekir.

Modern biyoteknoloji ürünleri ise ağırlıklı olarak özel sektör Ar-Ge yatırımları sonucu ortaya çıktığından bunların patentlenerek kâra dönmesi gündümtüzün bir gerçeği olarak karşımıza çıkıyor. Burada, çiftçilerin klasik ıslah sonucu elde edilmiş ürünleri tercih etmeleri önünde her hangi bir engel olduğunu söylemek ise konuyu çarpıtmaktan başka bir şey değildir. ABD dâhil GDO'lu ürünlerin yetiştirildiği dünyanın her yerinde klasik ıslah yöntemleriyle geliştirilmiş çeşitleri temin edip yetiştirmek çiftçilerin tercihinin bırakılmıştır.

GDO'lu Tohum Bağımlılığına Karşı Ne Yapmalı?

Türkiye dâhil gelişmekte olan ülkelerin tohum bağımlılığına karşı yapmaları gereken ilk şey hamaset edebiyatıyla ideolojik saplantıları bir yana bırakarak, doğanın sunduğu nimetleri yani pek çok övündüğümüz biyoçeşitliliğimizi bilimsel çalışmalarla faydalı ürünlere dönüştürmektir. Şimdiye kadar yapılan yanlışlar doğru yolu bulmada rehber olabilir.

Aynı şekilde Brezilya, Hindistan ve Çin gibi tarımsal biyoteknoloji alanında önemli gelişmeler kaydeden hatta kendi geliştirdikleri transgenik ürünleri piyasaya sürme aşamasına gelen ülkeleri de iyi izlemek gerekir. Komşumuz İran biyoteknoloji alanında yaptığı çalışmaların meyvesini almaya başlamıştır. İran kendi geliştirdiği böceğe dayanıklı çeltiğin üretimine başlamıştır. Mısır'da kendi enstitülerinde

geliştirilen kurağa dayanıklı buğday, böceklere dayanıklı pamuk ve mısırın tarla denemeleri yapılmaktadır.

Avrupa’da GDO’lu Tohum Teknolojisi Ne Durumda?

Dünyada ilk tarımsal araştırma istasyonu 1843’te İngiltere’de kurulmuş, bunu Almanya ve Amerika’da kurulanlar izlemiştir. Çoğumuzun bildiği gibi temel araştırmalarda, buna moleküler genetik de dâhildir, Avrupa’lı araştırmacıların katkısı halâ önemlidir. Hatta ilk transgenik bitki Belçika’da Ghent Üniversitesi’nde, keza Altın Pirinç de Avrupa’lı bilim insanları tarafından İsviçre’de geliştirilmiştir. Bununla beraber, genetik dâhil ileri teknolojilerin tarımsal üretimde uygulanmasında yani tohumlukların geliştirilmesinde ABD, Avrupa’ya göre daha önde bulunmaktadır. Bunda çeşitli faktörlerin yanında ABD halkının yeni teknolojileri daha çabuk benimsiyor olmasının rolü büyüktür.

Moleküler biyoloji ve genetik mühendisliği alanında Avrupa’lı firmaları yok saymak pek doğru olmaz. Bunlar arasında Bayer, Syngenta, Limagrain gibi firmaları göz ardı etmemek gerekir. Ancak, burada kısıtlayıcı faktör firmaların yokluğu ya da araştırmada geri kalmışlığı değil, Avrupa’daki araştırma ikliminin toplumsal ve politik faktörler yani teknoloji karşıtlarınca olumsuz hale getirilmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, seralardaki ya da tarlalardaki transgenik bitki denemelerinin teknoloji karşıtı gruplar tarafından tahrip edilmesi, Avrupalı bu firmaların denemelerini hatta laboratuvarlarını ABD’ye taşımalarına neden olmuştur. Benzer sorun Avrupa’daki üniversiteler için de ortaya çıkınca, Atlantığın batısına olan beyin göçü artmıştır.

Avrupa’da transgenik tohum teknolojisine karşı görülen olumsuz hava, beyaz biyoteknolojide görülmemektedir. Bunun sonucu olarak, gıda üretiminde kullanılanlar dâhil, GDO’lu organizmalardan endüstriyel enzim üretiminde Avrupa’lı şirketlerin Amerikan şirketlerine göre bariz bir üstünlüğü olup, GDO’lu enzimlerin % 75’i Avrupa’lı şirketler tarafından üretilmektedir.

Avrupa’da GDO’lar Yasak mı?

AB ülkelerinde 1990 yılında oluşturulan 2 direktifin ardından 2004 yılında bir kısım yasal düzenleme daha yapılmış ve Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi oluşturulmuştur. Tamamen bilim insanlarından oluşan bu kuruluş, GDO’lu ürünlerin bilimsel esaslara dayalı risk değerlendirmesini yapmakla da görevlendirilmiştir. AB’de 1990 yılından bu yana 40’a yakın GDO’lu ürüne, üretim ve/veya yem ve gıda

amaçlı tüketim izni verilmiştir (EFSA). AB ülkeleri her yıl ABD ve Arjantin gibi ülkelerden 30-40 milyon ton mertebesinde transgenik soya ve mısır ürünleri ithal edip tüketmektedirler. Bunları ithal edip tüketen AB ülkeleri arasında Fransa, Almanya ve Avusturya gibi GD mısır ekimine izin vermeyen ülkeler de vardır. Son olarak, Alman BASF firması tarafından geliştirilen Amflora patates çeşidinin ekimine de izin verilmiştir.

GDO'lara Neden Karşı Çıkılmaktadır?

Biyoteknolojik yöntemlerin sağlık alanında kullanılması pek tepki almaz iken, özellikle Avrupa Birliği ve bazı gelişmekte olan ülkelerde transgenik bitkilerin insan sağlığı ve çevre üzerine olası olumsuz etkileri tartışma konusu olmaktadır. Bunların bilimsel temelli tartışmalardan ziyade ideolojik, duygusal, kişisel ve ekonomik tercihler ağırlıklı olduğu yadsınamaz. Şimdiye kadar dinlediğim ve görüşlerini okuduğum teknoloji karşıtlarının önemli bir kısmı konuya ideolojik yaklaşmaktadırlar. Bunun doğal sonucu olarak da küreselleşmeye, belli bir ülkeye ya da şirkete karşı durulum derken teknolojiyi reddetme yanlısına düşmektedirler.

Teknoloji karşıtlarının tipik bir diyalogu "biz biyoteknolojiye karşı değiliz, ama..." diye başlar ve olmayan ürünlerin olmadık zararlarının sıralanmasıyla devam eder. Bırakın sade vatandaşı, bu konuda doktora yapmış bir bilim insanı olarak ben bile, sıralanan bu olumsuz etkileri dinledikten sonra bu teknolojiye karşı olumsuz düşünmeye başlıyorum. Aklı selim ile düşündüğünüzde, bu kişilere "Madem biyoteknolojiye karşı değilsiniz, o zaman neden GDO'ya Hayır Platformu'nun sözcülüğünü yapıyorsunuz?" diye sormak gerekiyor.

Doğal olarak basın yayın organlarından sürekli olarak bu olumsuz etkileri dinleyen insanlar da duygularıyla hareket etmeye başlıyorlar. Bunun yanında, İstanbul gibi 15 milyonluk bir hapishaneye mahkûm olmuş, doğaya yabancılaşmış insanların doğaya olan özlemlerini de yabana atmamak lazım. Bu insanların 30 katlı binalarda oturup, organik ürün tercih etmelerini ancak bu özleme bağlayabiliriz her halde!

Biyoteknoloji karşıtlarının yazdıklarını her okuyuşumda bir kez daha görüyorum ki: 1) bu kişiler ya tarımdan ve çiftçilikten hiç anlamıyorlar, ya da 2) kendi ideolojik görüşlerini ve pozisyonlarını korumak için bilinçli olarak tarımın bir dizi asıl sorununu görmezden geliyorlar. Sadece Türkiye'de değil uluslararası platformlarda da bu kerameti kendinden menkul uzmanlar, gerçekleri çarpıtmaktan, dahası haklarını

savunduklarını iddia ettikleri insanların vahim duruma düşmelerinden de asla rahatsız olmuyorlar.

İşin belki de en acınası yanı, teknoloji karşıtı bu kişiler, iddialarına karşı ortaya konulan bilimsel yayınları da, ya görmezden geliyorlar ya da bilimsel çalışmaların içerisinden cımbızla çektikleri 1-2 noktayı ısrarla çarpıtarak, aynı söylemleri bıkmadan usanmadan sürdürmeye devam ediyorlar. Uzman olmadıkları konularda, kulaktan dolma bilgilerle, bilimsel kanıta ihtiyaç duymadan, sorumsuzca beyanlarda bulunan bu kişilerin ortak yönü, toplumun ilgi duyduğu konularda yalan yanlış konuşarak popüler olmak ve bu yolla kazandıkları şöhreti de çeşitli vasıtalarla kişisel kazanca çevirmek.

Örneğin, bunlardan biri profesör olduğu dahi kesin olmayan, ancak internetten aktarlık yapan bir şahsiyet. GDO karşıtı ateşli söylemleriyle televizyonda boy göstererek şifalı bitkilerini pazarlayan bu şahsı dinleyen çiftçilerimize de artık buğday, mısır yetiştirmeyi bırakıp şifalı bitkilerle 70 milyon üzerindeki insanımızı beslemek kalıyor!

Üyelerinin yani bizzat üretim yapan çiftçilerin, yeni teknolojilere nasıl kavuşup uluslararası pazarda nasıl rekabet edebilir hale geleceklerini analiz ederek, kurumsal pozisyon belirlemek yerine, kerameti kendinden menkul uzmanların ortaya attıkları hayali ürünlerin olmayan risklerinden hareket eden TZOB yeni teknolojiye sırt çevirmiş duruma düşüyor.

İnsan sormadan edemiyor: Dünyada katlanarak artan ve 2009'da 134 milyon hektara ulaşan GDO'lu ürünleri üreten milyonlarca çiftçi ve onların çiftçi birlikleri, çevre ve insan sağlığına bu kadar duyarsız olabilir mi? ABD'deki, Kanada'daki, İspanya'daki, Arjantin'deki çiftçiler hiç mi hesap kitap bilmiyorlar? Brezilya'nın biyoçeşitliliği Türkiye'ninkinden daha mı az?

GDO'ya Hayır Platformu'nun son girişimi de GDO'ların haram olduğuna dair fetva almak üzere Diyanet İşlerine başvurmaları. Bu grup, GDO'lu ürünlerde domuz geni var diye bir yalan uydurarak tezlerini güçlendirmeye çalışıyorlar. Halen tüm dünyada yaygın olarak üretilip tüketilmekte olan dört ürün (soya, mısır, pamuk, kolza) bulunmaktadır. Bunların hiçbirisi de domuz geni taşımamaktadır.

Konuyu biraz derinlemesine incelediğimizde görebileceğimiz üzere, son bir iki yıldır GDO'larda tamamen bağımsız olarak, bir kesim "girişimci" de "Helal Gıda Sertifikası" vererek kendilerine yarar sağlama çabasına girmişlerdir. Bu kişiler, gerek gıda güvenliğini gerekse bazı dini motifleri ve hassasiyetleri kullanarak TSE ve Diyanet İşlerini devre dışı bırakıp "Helal Gıda Sertifikası" düzenleme ve dolayısı ile bundan nemalanma gayreti içerisinde olduklarıdır. Yani dini ticarete alet eden bu kesim, GDO'ları da bu amaçla kullanmaktadır. Ancak, Mısır Ulusal Biyogüvenlik Komitesi'nden aldığım bilgiye göre Kahire'deki El-Ezher Üniversitesi bugün itibarıyla GDO'lara karşı bir fetva vermemiştir.

Aslında müteaddiyin insanlarımızın, modern biyoteknolojiye dört elle sarılmaları ve bu teknolojiye şükran duymaları gerekmektedir. Zira, GDO teknolojilerinden önce, İslam dünyası dahil, dünyadaki tüm şeker (diyabet) hastaları domuz pankreasından elde edilen insülin kullanıyorlardı. Biyoteknolojinin gelişmesiyle birlikte şimdi tüm dünya, insan geninin klonlandığı GDO'lardan üretilen insülini (Humulin) kullanmaktadır. Diğer bir anlatımla, yakın geçmişe kadar zorunlu olarak domuz insülini kullanan İslam dünyasını GDO'lar bu mecburiyetten kurtarmıştır.

Dolayısı ile GDO'ya Hayır Platformu'nun ön saflarında mücadele veren kişilerin hayali ürünlerin zararlarını anlatarak teknoloji karşıtlığı yapma yerine, bu teknolojinin yurt içinde geliştirilip çiftçilerin hizmetine sunulabilmesi için gerekli bilimsel stratejilerin oluşturulmasına ve bu ürünlerin uygulanmaya konulmasından önce gerekli risk analizlerini bilimsel olarak değerlendirecek bir Biyogüvenlik Kanununun hazırlanıp, yasalaşması için çaba göstermeleri yararlı olacaktır. Ne yazık ki, bu teknoloji karşıtlarının oluşturduğu bilgi kirliliği ve kamuoyu baskısı sonucu TBMM'den geçen Kanun, AB ile uyumsuz olmanın yanında GDO'ların ithalini yani tüketimini serbest bırakıp, ekimini yasaklamakta, Türkiye'de yürütülecek araştırmaları da neredeyse imkânsız kılmaktadır.

Biyogüvenlik Kanunu Ne Getirmektedir?

Yukarıda da belirttiğim üzere, Genetiği Değiştirilmiş (GD) ürünlerin geliştirilmesi, üretimi, ticareti ve kullanılması ile ilgili Biyogüvenlik Kanunu'nun çıkması, modern biyoteknoloji alanında yapılan Ar-Ge faaliyetlerinin düzenlenmesi ve alan denemelerinin uluslararası standartlara göre yapılabilmesi açısından da önemlidir.

Ancak, Kanun ayrıntılı olarak incelendiğinde de görüleceği üzere, Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan Biyogüvenlik Kanunu, son derece iddialı olmanın

yanında, her şeyi bürokratik bir mercinin kontrolü altında tutmayı hatta bilimsel verilere dayanmaksızın modern biyoteknolojiyle ilgili araştırmaları dahi yasaklamayı öngören bir yaklaşım sergilemektedir. Buna karşın, Kanun biyogüvenlikle ilgili gerekleri gerçek anlamda yerine getirecek teknik içerikten ve bütünlükten yoksun görünmektedir. Ayrıca, Kanun dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde görülmeyen, 5-12 yıl hapis dahil, cezai yaptırımları da içermektedir.

Söz konusu Kanun, yetkililerin söylediğinin aksine AB'ye uyumla ilgili gereksinimleri yerine getirecek düzenlemeleri içermemekte, tam aksine Avrupa Birliğindeki biyogüvenlik mevzuatından ve bu konudaki kurumsal yapılanmadan uzaklaşan bir yapılanma öngörmektedir.

Bu Kanun'da GDO'lu ürünlerin bebek mamalarında kullanımının yasaklanması siyaseten fevkalade doğru bir karar gibi görünse ve endişeleri giderici önemli bir tedbir gibi sunulsa da, bu yasaklamanın bilimsel hiçbir dayanağı olmadığı gibi pratikte de pek bir yararı olmayacaktır. Zira gerek ABD gerekse Avrupa Birliği biyogüvenlik mevzuatlarına göre insan sağlığı açısından en ufak bir risk taşıyan GDO'lu bir ürünle, bırakın bebek mamasını, köpek maması bile yapmak mümkün değildir. İnsan sağlığı ve çevre açısından en ufak bir risk taşıyan GDO'lu ürünlerin yetiştirilmesine izin verilmemektedir.

26 Mart 2010'da Resmi Gazetede yayımlana Kanun incelendiğinde, 4898 no'lu Kanunla onaylanan Uluslararası Cartagena Biyogüvenlik Protokolü'ne sadece atıfta bulunmaktadır. Bunun yanında, AB biyogüvenlik mevzuatından son derece yüzeysel ve kısmi alıntılar yapılmış olmakla beraber, hem bu direktif ve tüzüklere atıfta bulunulmamakta hem de AB mevzuatında istenilen gerekler yerine getirilmemektedir.

Kanunun daha da endişe verici tarafı, Tarım Bakanlığı'ndan kısmen bağımsız ve tamamen bürokratlardan oluşan yeni bir Biyogüvenlik Kurulu oluşturmayı öngörmesi ve biyoteknolojik araştırmalarla ilgili düzenleyici kuralları ve biyogüvenlikle ilgili tüm detayları Bakanlık tarafından hazırlanacak yönetmeliklere bırakmasıdır.

Avrupa Birliği'nde GDO'lara karşı kamuoyu oluşumunun en önemli nedenlerinden birisi de kamuoyunun özellikle İngiltere'deki deli dana hastalığı ve Belçika'daki dioksinli tavuk vakalarında kamu kurumlarına ve bürokratlara güvenlerini yitirmiş olmalarıdır. Bu nedenle, kamuoyunun kamu görevlilerine karşı

oluşan bu güvensizliğini nispeten ortadan kaldırmak amacıyla alınan bir çok tedbir arasında AB'nin (EC) 178/2002 no'lu tüzüğü ve bu tüzük gereği kurulan Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) bulunmaktadır. Mevcut ulusal sistemlerle işbirliği yapacak ancak onlardan bağımsız, yüksek bilimsel kalitede, şeffaf ve etkin çalışması öngörülen bu kuruluş GDO'larla ilgili konuları değerlendirmekle de görevlendirilmiştir. Tamamen bilim insanlarından oluşturulmuş olan EFSA, GDO'ların yanı sıra gıda güvenliği ile ilgili tüm konuları bilimsel esaslara göre değerlendirmektedir.

Yine resmi beyanların aksine biyoçeşitliliğin korunması için de Avrupa Birliği'ndekinden daha etkin bir sistem ne yazık ki getirilmemektedir. AB'de GDO'ların gıda ve yem olarak işlenmesi için gerekli risk analizleri EFSA tarafından yapılıp tüm üye ülkelerin buna uymaları beklenirken, GDO'ların çevre üzerindeki etkilerinin her üye ülke tarafından kendi koşullarına göre ayrı ayrı yapılması ve sonuçlarının diğer ülkelerle paylaşılması zorunlu kılınmıştır. Dolayısı ile Biyogüvenlik Kanunuyla öngörülen genetiği değiştirilmiş hayvan ve bitkilerin üretiminin yasaklanması Avrupa Birliği ile taban tabana zıt bir durumdadır.

Eğer bu Kanun'daki amaç sadece Uluslararası Cartagena Biyogüvenlik Protokolü'nde öngörülen gerekleri yerine getirmek ise, bunun AB'nin EC 1946/2003 no'lu regülasyonu gibi hazırlanacak bir yönetmelikle karşılanması mümkün olabilirdi. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken en önemli husus, Uluslararası Cartagena Biyogüvenlik Protokolü'nün, GDO'ların sınır ötesi ticareti ve taşınması sırasında biyoçeşitliliğin korunmasını ve biyoçeşitliliğin sürdürülebilir kullanımı üzerindeki olası olumsuz etkilerin en aza indirilmesini hedeflemesidir. Protokol içerisinde yer yer, "insan sağlığı üzerindeki riskler göz ardı edilmeksizin" ifadesi geçiyor olsa da, bunun bir tavsiye düzeyinde tutulmasına özen gösterilmektedir. Nitekim, Protokol'ün Ekleri özellikle de EK III. incelendiğinde, 'risk değerlendirmesi'nin biyoçeşitlilik üzerindeki etkiler ile sınırlı tutulduğu, gıda ve yem amaçlı ithalatlarda ise 'nispeten' zorunlu bir bildirim esasının bulunduğu görülebilir.

Söz konusu Kanunda 'Yetkili Birim', Tarım Bakanlığı'nın ilgili kuruluşu olarak kurulacak olan 'Biyogüvenlik Kurulu' olarak belirtilmektedir. Kanun, halen diğer ilgili Bakanlıklar ve TÜBİTAK'ın görev tanımları içerisinde yer alan görev ve yetkileri, bilimsel olarak yetkin olmayan tek bir bürokratik merciye vermeyi hedeflemektedir. Kanunun en vahim yanlarından birisi de Biyogüvenlik Kurulu ya da Bakanlığın "gerekli gördüğünde" görüş istenecek "Bilimsel Danışma Kurulu" üyelerinin, Biyogüvenlik Kurulu tarafından önerilecek adaylar arasından Bakanlığın

seçerek atama yapmasıdır. Kanun'a göre bürokratlardan oluşan Kurul, Bilim Kurulu tarafından oluşturulan karara uymama yetkisine de sahip. Bu son örnek de, Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan Biyogüvenlik Kanununun, Avrupa Birliği mevzuatından ne kadar uzak olduğunu somut olarak göstermektedir.

Özetle, Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan Biyogüvenlik Kanunu genelde yetkiyi bilimsel olarak yetkin olmayan tek bir bürokratik mercide toplamayı, biyoteknolojik uygulamaların gelişmesinden ziyade engellenmesini amaçlamakta, ancak biyogüvenlik sisteminin bilimsel esaslara göre oluşturulması gereklerini yerine getirecek hususları kapsamamaktadır. Kanun bu haliyle, Türkiye'de biyoteknolojiyle ilgili her türlü araştırma ve geliştirme faaliyetini, Türkiye için fevkalade önemli bu teknolojij alanının gelişmesini kesinlikle önleyecek şekilde sınırlandırılmış oluyor. Genelde GDO içeren ürünlerin yetiştirilmesini yasaklamayı hedefleyen bu yaklaşımın, Türkiye'deki çiftçileri cezalandırma yanında, gıda ve yem sanayi üzerine getireceği ekonomik sıkıntıların da Kanun hazırlanırken göz önünde tutulmadığı gibi aslında yetkiyi Kurul Başkanına vererek her türlü dış müdahaleye de olanak sağladığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son zamanlarda Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar üzerinde kopartılan fırtına gerçekten endişe vericidir. Hiçbir bilimsel dayanağı olmayan iddialarla insanların bu ileri teknolojiden soğutulması, Türkiye tarımının geleceği için pek de olumlu sonuçlar doğurmayacaktır.

Modern gen teknolojileri, hızla artan dünya nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamak amacıyla tarımsal üretimin artırılmasında önemli olanaklar sunmaktadır. Burada, sürdürülebilir tarım tekniklerinin uygulanmasının yanında biyotik ve abiyotik stres koşullarına dayanıklı, yüksek verimli ve kaliteli bitki çeşitlerinin geliştirilmesi önemli bir önceliktir.

Türkiye gibi zengin gen kaynaklarına sahip gelişmekte olan ülkelerin, öncelikli alanlarını saptayarak moleküler biyoloji çalışmaları için yeterli altyapıyı oluşturmaları ve kritik kitleyi oluşturacak sayıda yetkin araştırmacı yetiştirmeleri, ellerindeki genetik potansiyeli en iyi şekilde değerlendirmelerine yardımcı olacaktır.

Türkiye'de bitki biyoteknolojisi alanında son 20 yıl içerisinde çok önemli yatırımlar yapılmış, gerek Tarım Bakanlığı araştırma enstitülerinde gerekse Üniversitelerde birçok modern biyoteknoloji laboratuvarları kurulmuş ve çok sayıda genç bilim insanı yurt dışında doktoralarını alarak yurda dönmüşlerdir. Yine bu süre

içerisinde önemli üniversitelerimizde kurulan moleküler biyoloji ve genetik mühendisliği bölümleri ÖSS'de en yüksek puanları alan yetenekli gençlerin tercih ettiği alan olmuştur. Ne var ki harcanan yüzlerce milyon dolar kaynak, kurulan onlarca laboratuvar, yurtdışında ve yurt içinde eğitim almış yüzlerce doktoralı elemana rağmen ortaya ekonomik değer yaratacak bir ürün ortaya konamamıştır.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak, gerek bu tekniklerin ve ürünlerin geliştirilmesi sırasında gerekse bunların doğaya salımlarında biyogüvenlikle ilgili Biyogüvenlik Kanununun AB mevzuatıyla uyumlu olacak şekilde düzeltilmesi ve bu mevzuatı uygulayacak yetkin kişilerin eğitilmesi gerekmektedir. Burada, biyogüvenlik mevzuatının bilimsel esaslara dayalı olması, yurt içinde yapılacak çalışmalarını engelleyici değil kolaylaştırıcı tedbirleri içermesi önem taşımaktadır.

Aksi taktirde, diğer teknoloji alanlarında olduğu gibi 21. Yüzyılın teknolojisi olarak kabul edilen modern biyoteknolojide de Türkiye geri kalacak, teknoloji geliştiren ülkeler arasında yerini almak yerine teknoloji ürünü tohum geliştiren ülkelerin pazarı olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA:

Bennett, P.M et al. 2002. Journal of Antimicrobial Chemotherapy. March 2002.

EFSA:European Food Safety Authority

http://www.efsa.europa.eu/EFSA/ScientificPanels/efsa_locale-1178620753812_GMO.htm

EMEA European Medicine Association (2007)

www.emea.europa.eu/pdfs/human/opinionngen/5693707en.pdf

König, A., A. Cockburn, R.W.R. Cravel, U. Hammerling, I. Kimber, I.Knudsen, H. A. Kuiper, A. H. Penninks, M. Schauzu, J.M. Wal. 2004. Assessment of the safety of foods derived from genetically modified (GM) crops. Food and Chemical Toxicology 42: 1047-1088.

Kuiper, H. A., A. König, G. A. Kleter, W. P. Hammes ve I. Knudsen. 2004. Concluding remarks. Food and Chemical Toxicology 42: 1195-1202.

Nordlee J.A, M.S., Taylor S. L., Ph.D., Townsend J. A., B.S., Thomas L. A., B.S., Bush R. K., M.D. (1996, 14 March) The New England Journal Of Medicine

Nordlee J.A, M.S., Taylor S. L., Ph.D., Townsend J. A., B.S., Thomas L. A., B.S., Bush R. K., M.D. (1996, 14 March) The New England Journal Of Medicine

"Ticaretle İlişkili Fikri Mülkiyet Hakları TRIPS) Anlaşması ve Kamu Sağlığı"

Tolga TUNCER (*)

ABSTRACT

This article has a descriptive aim of examining the relationship between TRIPS Agreement and Public Health. TRIPS Agreement sets the basic conditions for patent protection and patent protection is essential for the pharmaceutical sector. It is important though how much patent protection is optimal for the society since the interests of the drug producers and public health interests may contradict. In the article, we try to show how and why the TRIPS Agreement was interpreted and amended in order to create more flexibility in the public health direction.

1. INTRODUCTION

The roots of the debate on the relationship between intellectual property rights (IPRs) and public health trace back to negotiations of Uruguay Round that resulted in the establishment of World Trade Organisation. (WTO). Since then, the public health issue was seen as an embedded component of the IPRs discussion under WTO umbrella and became one of the central axes where the interests of developed members at one side and the least developed and developing members at the other contradicted. The efforts of the later group succeeded in the special treatment of the issue and creation of certain exceptions in the application of Trade-Related Intellectual Property Rights (TRIPS) Agreement.

It is no surprise that the issue occupies a major space in the IPRs agenda: Public health is an extremely sensitive issue since it is related to thousands of people suffering from deadly diseases such as AIDS, malaria or tuberculosis and desperately in need of access to essential medicines to be cured. On the other hand, there are huge pharmaceutical companies of the developed countries who own the patents of these medicines and invest billions of dollars for the their development. The interests are so big and not easy to reconcile.

Although we could achieve a lot during the last five decades and the number of people who have access to essential medicines has doubled in the last 20 years,

(*) Uzman, Dış Ticaret Müsteşarlığı

millions of people still do not have access to essential medicines and vaccines in affordable prices. The World Health Organisation (WHO) estimates that one-third of the world's population still lacks such access, with this figure exceeding even 50 percent in parts of Africa and Asia. Regarding the highly expensive treatments, such as anti retroviral therapy for HIV/AIDS, the statistics are much worse. It is estimated that fewer than 5 percent of the people in the developing world in need of antiretroviral therapy in sub-Saharan Africa, the figure is only 1 percent. (Sun, 2004, p127)

The picture above tells us the issue is significant: There are big and legitimate interests at both sides. Moreover, the issue is rather complicated since it has many aspects: Political, economical, sociological and moral elements are involved. In this sense, this paper is just a basic attempt to describe the main events on the track of TRIPS-Public Health discussion. We would like to help the reader to grasp the basic elements of the debate taking into consideration of both practical and theoretical side of the subject matter.

The plan of the study is going to be as follows: In the second part, we are going to make a brief theoretical discussion on the relationship between IPRs, public health and international trade which we believe might be useful to understand the rest of the paper. In the third part, we are going to have a look at the events that paved the way for the Doha Declaration on TRIPS Agreement and Public Health. The fourth part will be dedicated to The Declaration and its evaluation. In the fifth part, we are going to examine the events that followed the Declaration which created a new system of flexibility for public health purposes within the TRIPS context. The last part will be reserved for concluding remarks.

2. THE THEORETICAL BACKGROUND

As it is well known, TRIPS Agreement has been one of the founding agreements of the WTO along with General Agreement on Trade and Tariffs (GATT) as well as General Agreement on Trade in Services (GATS). Among these agreements, TRIPS was perhaps the most debated and controversial one. At the general level, it was blamed to fail to take into account the needs of developing countries. In the public health context, it was argued that the provisions of the agreement on patent protection severely curtails the availability of cheap copies of patented medicines and thus raising these medicines in developing countries as a result of patent monopolies and consequently diminishing public access to these essential

medicines. (Sun, 2004, p124) It was also claimed that the cost of patented drugs was a significant obstacle to increasing the availability of AIDS treatment in the developing world. In Africa, in particular, millions of people died because of the lack of affordable treatment. This had led to an investigation of the TRIPS Agreement in the eyes of the public and a considerable level of reaction which questioned the legitimacy of WTO.

The difficulty of the issue stems from strong conflicting interests. As Shaffer argues, TRIPS Agreement raises concerns on three different types of public goods. These are generation of knowledge, facilitation of undistorted trade and protection of public health. (Shaffer, 2004, p460-462)

Generation of knowledge is a common example of public goods: Once knowledge enters the public domain it is no longer excludable and consumption of it does not diminish its availability. In our context, invention of new medicines includes generation of knowledge. However, generation of knowledge in pharmaceutical sector is subject to excludability through patents and trade secrets. This is of course a necessary condition to encourage the investment in research and development in this sector, especially when we take into account that such investments imply huge sunk costs. On the other hand, it is also true that granting private monopoly rights to take knowledge out of the public domain also brings some inefficiencies and inequities. The result of a comparative analysis of the two sides should determine the level of IPR protection in the pharmaceutical sector.

Similarly, free trade has significant public good characteristics. Benefits of free trade, once adapted, are both non-excludable and non-rivalrous since at least theoretically everyone benefits from the availability of a wider range of products at lower prices. The creation of a global system of trade rules coupled with a legalised dispute settlement mechanism likewise has public good characteristics. Such an international trade system facilitates more secure and stable international trade from which every nation benefits. It helps to avoid the beggar-thy-neighbour policies that undermined the global trade in 1930s and 1970s. Yet, liberalised trade is an impure public good as well since it can be subject to some excludability whether through restricting membership to the WTO or through using unfair trade laws to exclude exports from some countries.

Finally, public health constitutes a third public good. It is clear that diseases like AIDS or Malaria do not recognise the borders and at least theoretically are a

threat for all humanity. So, elimination of them makes everyone better off. In addition to the material aspect, public health has a significant moral aspect as well. Naturally, in democratic countries, public opinion should matter and people see and get informed that severe health problems causing deaths exist in other parts of the world.

The fact that these three public goods can conflict puts the decision makers of the international trade system in an uneasy situation: Strong IPR protection in the pharmaceutical sector interferes with the market forces and prevents the full realisation of the trade potential by creating monopoly rights both over goods and processes involving scientific processes.

Apart from trade dimension, strong IPR protection may also conflict with the public health goals. It is true that more than 3 Million people die from diseases such as AIDS and Malaria every year in Sub-Saharan Africa due to lack of access to proper medication. It is also true that high prices for the sophisticated medicines for the treatment of these diseases, especially for AIDS are simply not affordable by most patients in that region as well as many governments. On the other hand, the drug companies and advocates of strong IPR protection have their own arguments. They claim that if strong IPR protection is not provided, then the expected benefits from investing into the development of new medicines will be lower resulting in less incentives to invest.

The result is determined by the legal and institutional set up. No doubt that there are international agreements which can be considered within this scope and national legislations also matter. However, we believe our preference to focus on the TRIPS Agreement and its application can be justified. TRIPS is an umbrella agreement covering most of the benchmark international agreements, conventions or treaties like Bern and Paris Conventions or Madrid Agreement. In addition, TRIPS Agreement, being as one of the main pillars of the WTO system, has a much more enforcability due to the Dispute Settlement Mechanism of the WTO. No need to say that this umbrella also covers the national legislations on intellectual property since no national law can envisage a looser IPR protection than the TRIPS Agreements mandates. As a result, it is safe to conclude that analysing the development of the TRIPS implementation is a sufficient –but probably not an exhaustive- way of analysing the institutional set up determining the IPR-public health relationship.

3. TRIPS AGREEMENT AND PUBLIC HEALTH: THE PRE-DOHA DECLARATION ERA

3.1 The Legal Set-Up

The TRIPS Agreement which is as a part of the Single Act signed in Marakesh in 1994, defines the scope of the patent rights in pharmaceutical sector. According to that, no privilege had been given to the drugs: They were as much protected as any other patentable product. This was in fact a victory for the drugs industries of the developed countries against the governments of some major developing countries such as India, which even refused to include drugs into the scope of patentable products. (Cullet, 2003)

The flexibilities for public health protection are limited to general flexibilités under TRIPS '94. These can be summarised in three groups: First there is the subject matter that can be excluded from patentability. This subject matter is counted in Articles 27.2 and 27.3 of the Agreement and it consists of;

- inventions, the prevention within their territory of the commercial exploitation of which is necessary to protect ordre public or morality, including to protect human, animal or plant life or health or to avoid serious prejudice to the environment, diagnostic,
- therapeutic and surgical methods for the treatment of humans or animals,
- plants and animals other than micro-organisms, and essentially biological processes for the production of plants or animals other than non-biological and microbiological processes.

Second, there are limited exceptions to patent rights which are described in Article 30. Limited exceptions may exist as long as “such exceptions do not unreasonably conflict with a normal exploitation of the patent and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the patent owner taking account of the legitimate interests of the third parties”.

Lastly, there is the option of “the use without the authorisation of the right holder” or compulsory licensing. In this case, the government allows third parties for the use of the subject matter of the patent without the authorisation or the consent of the patent holder. However, in the original TRIPS text, there are strict conditions for governments to use this option:

- Each authorisation is to be considered on its individual merits,

- Prior efforts must be made before the proposed user to obtain a voluntary license from the patent holder. (This condition can be waived in the cases of national emergency or other circumstance of extreme urgency or for the public non-commercial use)
- The authorisation should be limited in time and scope to the purpose for which it was authorised.
- The patent holder should be paid adequate remuneration taking into account the value of the authorisation.
- Any such use should be predominantly for the supply of the domestic market of the country granting the authorisation.

The last option –compulsory licensing- is extremely important when public health dimension is considered. This is so since the drugs that are used for the treatment of the most troublesome diseases for public health –such as AIDS, Tuberculosis or Malaria- are too expensive to afford especially for the patients in the developing and the least developed countries. In this sense, as explained in the earlier section, there is a clear contradiction between the public health interests of the society and the legitimate private economic interests of the patent holder. Compulsory licensing seems to be only legitimate and systematised solution for the problem in the existing legal set up.

3.2 Events Leading to Doha Declaration

There were a sequence of events took place after the above mentioned system began to be implemented after TRIPS Agreement came into force which led to a serious questioning of the system and created pressure for a revision of it for more flexibility in the public health direction. We would like to touch upon these events briefly.

3.2.1 Epidemic Crisis in Africa

In the second half of 90s, there has been a sharp deterioration in the health conditions in the poorest parts of the world. According to the data presented by Sun (Sun, 2004, p126), the number of people who died from diseases such as AIDS and Tuberculosis rised significantly between 1999 and 2002. Although other regions like South Asia and Caribbean were also influenced, Sub-Saharan Africa was by far the most afflicted region. According to United Nations Programme on HIV/AIDS statistics, two in five adults had been infected in parts of Southern Africa and average

life expectancy had fallen to 47 in 2002 while it could have been 62 without AIDS. In contrast, in Latin America, thanks to the proper access to retroviral treatment, the number of deaths due to AIDS had been declining. (Sun, 2004, p126)

3.2.2 International Organisations and NGOs

International organisations and non-governmental organisations (NGOs) had an important role in attracting the attention of the public on the issue and creating favourable atmosphere for a progressive change in the TRIPS Agreement. Among these attempts are:

- UN Sub-Commission on Human Rights which underlined the fact that implementation of TRIPS Agreement could affect the enjoyment of human rights including the right of enjoying the benefits of scientific research and right to health and food. (August, 2000)
- WHO & WTO workshop on Affordable Drugs tried to explore the pricing and financing of essential drugs. (April, 2001)
- The 54th World Health Assembly openly expressed its concerns through a final resolution on HIV/AIDS crisis. It urged members to undertake every effort to provide higher Standard of treatment for AIDS in a progressive manner. (May, 2001)
- UN Special Session on HIV/AIDS clearly indicated that global AIDS epidemic is a global crisis which should be tackled globally. Again, it was stated that any kind of international action should be taken to fight with the epidemic.
- Several NGOs including Oxfam, Cptech, Health Action International and Third World Network expressed their concern that the implementation of TRIPS Agreement could be detrimental to public health in poor countries. They questioned the main arguments that the proponents of TRIPS proposed, especially the claim that higher protection will yield to higher R&D activity on drugs since with the exception of AIDS, many of the diseases concerned have little incidence in rich countries. They soon joined forces and launched an ambitious and effective campaign in which they pronounced their objection to TRIPS Agreement.

3.2.3 Two Cases Regarding TRIPS and Public Health

a) South African Medicine Act

In November 1997, in the middle of a catastrophic AIDS epidemic, the government of South Africa introduced a new law (Medicines and Related Substances Control Amendment Act) which allowed for broad scale paralel imports

and compulsory licensing and which aimed at promoting the availability of AIDS drugs. However, these elements violated TRIPS Agreement which only allowed for paralel imports from third countries and compulsory licensing under extraordinary circumstances.

As a reaction, 39 drug companies submitted a formal complaint to Higher Court of South Africa claiming that the Act violated the TRIPS Agreement. In addition, followed by the efforts by US pharmaceutical companies, US Trade Representative placed South Africa on "Section 301 Watch List" and US Administration tentatively withheld preferential treatment for several South African exports. Soon, the case became world popular and one of the symbols of the contradicting objectives of public health and IPR protection. In Seattle Ministerial Conference in 1999, there had been significant public outcry against drug companies. The crisis ended with the intervention of President Clinton through which the drug companies promised cuts in the prices of AIDS drugs up to %80 to South Africa.

b) Brazil's Industrial Property Law

Another symbolic event was the case with Brazilian Industrial Property Law. In February 2001, US filed a complaint before DSU challenging the compatibility of the Article 68 of this law with the TRIPS Agreement. US claimed that the Article which allowed for compulsory licensing in the event that the patented drug was not manufactured within three years of the issuance of the patent, violated the provisions of the TRIPS Agreement related to exhaustion and compulsory licenses. On the other hand, Brazil argued that this was a measure necessary to combat the AIDS epidemic and was totally consistent with the Agreement. Although the case was settled through mutual agreement between US and Brazil, it added to the popularity of the issue and left legal questions open since there was no decision taken by the DSU.

4. THE DOHA DECLARATION ON TRIPS AGREEMENT AND PUBLIC HEALTH

4.1 The Preparation

Under public pressure in favour of more flexibility in TRIPS Agreement to ensure availability of essential medicines to countries in need, TRIPS Council held a special meeting following the request of the African Group to discuss the relationship between public health and TRIPS Agreement in June 2001. (and later on in September 2001)

During the discussions, two different camps were readily identified: The developed countries at one side, while sharing sensitivities on public health and understanding the difficulties faced by poor Members combating epidemics, opposed the view that additional flexibilities were needed. Instead, they stated that they were ready to engage in an interpretation of any provision in the Agreement in favour of public health necessities. The developed country view was expressed by a communication presented by European Communities.¹

On the other hand, the developing countries argued that interpreting the current provisions is not enough. The current provision do not provide enough flexibility because of the limitations, restrictions and ambiguities attached to them. As a result, access to essential medicines is restricted or allowed only at very high costs. For this reason, modifications allowing for additional flexibilities should be carried out in the texts especially regarding parallel imports and compulsory licensing. Developing country views were expressed through another communication.²

Regarding a prospective declaration at the Ministerial Conference which was going to start a new round of trade negotiations in Doha, the two groups prepared their own texts which went in the two opposite directions explained above.³ However, the developed countries soon realised the essentiality of the issue for the developing countries and that no broad negotiating mandates could emerge without a real progress on this issue in the direction aspired by developing countries. At the end the recommendations by the developing country group which were strongly supportive of public health were accepted and the final text was adapted by the Ministers in Doha on 14th November, 2001.

4.2 The Declaration

The Doha Declaration on TRIPS Agreement and Public Health consists of seven paragraphs:

¹ IP/C/W/280 from European Communities and its Member States, "The Relationship Between The Provision of TRIPS Agreement and Access to Medicines"

² IP/C/W/296 from African Group, Barbados, Bolivia, Brazil, Cuba, Dominican Republic, Ecuador, Honduras, India, Indonesia, Jamaica, Pakistan, Paraguay, Philippines, Peru, Sri Lanka, Thailand, Venezuela "TRIPS and Public Health"

³ See Correa, 2002 for a detailed discussion of the two alternative proposals

▪ Paragraph 1 defines the scope which was an intensely debated issue. In line with the developing country aspirations, the scope of the declaration covers any kind of health problem and is not limited to some specific diseases such as AIDS or Malaria though they are specifically mentioned in the Article.

▪ In paragraphs 2 & 3, the role of TRIPS Agreement and IPR protection was reiterated. In Paragraph 3, the importance of intellectual property protection for the development of new medicines is underlined.

▪ Paragraph 4 which is probably the core of the Declaration, emphasizes the public health aspect and had been one of the most debated paragraphs. Through this Paragraph, it is underlined that the provisions of TRIPS Agreement are not going to prevent Members from taking measures to protect public health and that the provision shall be interpreted and protected in a manner that supports public health. Finally, the Paragraph reaffirms that the flexibilities in the Agreement can be employed to the full extent for the public health purposes.

▪ Paragraph 5 lies down the flexibilities which are mentioned in Article 4. In sub-paragraph (a), reference is made Articles 7 and 8 of TRIPS Agreement (objectives and principles) repeating that all provisions of the Agreement will be interpreted in the light of these provisions.

▪ In sub-paragraph (b) of Paragraph 5, right for compulsory licensing is explicitly mentioned first time in a WTO Agreement. In addition, freedom of Members to determine the grounds upon which the licenses can be given is underlined.

▪ In sub-paragraph (c) is related to the definition of emergency. It is made clear that each Member has the right to determine what constitutes a national emergency or other circumstances of extreme emergency. It is accepted that epidemics can be examples a national emergency.

▪ Finally, sub-paragraph (d) is on the exhaustion regime. It is made clear that each Member is free to establish its own exhaustion regime without being subject to any challenge.

▪ Paragraph 6 has an extremely important place in the Declaration. With the Article, it is recognised that Members with insufficient or no manufacturing capacities could face difficulties in making an effective use of compulsory licensing. Through this Paragraph, The Ministerial Conference instructs the TRIPS Council to find an "expeditious solution" to the problem and report to the General Council by the end of 2002. As we are going to see shortly, this Paragraph will constitute the basis of a new mechanism of flexibility for the application of TRIPS provisions regarding patents for pharmaceutical products.

▪ Lastly, Paragraph 7 is on transfer of technology to LDCs. In the Paragraph, the commitment of the developed Members⁴ to provide incentives to their enterprises and institutions to promote and encourage technology transfer to LDCs is reaffirmed. The waiver clause⁵ for the LDCs for the implementation of patent protection till 2016 was also re-emphasized.

6. THE POST-DECLARATION ERA

No doubt that the Declaration was a remarkable progressive step in the public health direction in the in the public health- IPR dilemma. Moreover, with Paragraph 6 of the Declaration the basis for the solution of a serious problem was established. As mentioned before, even though compulsory licensing was allowed in the original TRIPS text, the production under the compulsory license could only be “predominantly for the supply of the domestic market” according to Article 31 (f). So, for the countries that lack the domestic production capacity to produce the necessary drugs, even compulsory licensing did not bring a solution according to original TRIPS provisions. It is this problematic situation that is underlined in Paragraph 6 of the Declaration and an expeditious solution is called for.

6.1 The Solution: Establishment of Paragraph 6 System

Following the mandate of Ministerial Conference to find an expeditious solution to problem mentioned in Paragraph 6 of the Declaration, The General Council took a decision⁶ on 30 August 2003 to establish at least a temporary solution. This was the starting point of the so called “Paragraph 6 System”. The decision includes inter alia, two important waivers under certain conditions:

▪ The obligation that compulsory licences can only be granted if the production is predominantly for the domestic market in Article 31 (f) of TRIPS Agreement is waived.

▪ The obligation by the importer to pay adequate remuneration to the right holder subject to compulsory licensing in Article 31 (h) of TRIPS Agreement is waived.

⁴ This commitment was laid down by Article 66.2 of TRIPS Agreement.

⁵ Article 66.1 of TRIPS Agreement

⁶ WT/L/540

It is made clear in the Decision that these waivers were subject to strict conditions. First, the flexibilities laid down were limited to public health purposes and thus pharmaceutical products. Strict notification and transparency conditions were established. In addition, the manufacturing under the compulsory license should be limited to the need of the eligible importing Member and the entirety of the production should be exported to the Member that had notified its needs to the TRIPS Council.

The scope for the eligibility for a compulsory licensing notification –which means a Member can import a drug through compulsory licensing- was kept broad. LDCs were automatically elected to eligible. For the other Members one of the options is to fully opt-out from the system making clear that they will not use it⁷. Others either could notify the TRIPS Council that they were willing to use the system only in cases of extreme emergency⁸ or that they are willing to be eligible just like a LDCs. (WTO, 2007, p 12-14)

6.2. The Protocol Amending The TRIPS Agreement

Given that the waivers contained in the Decision were of a transitional nature, the Decision also called for The TRIPS Council to prepare a permanent amendment of the TRIPS Agreement based on the elements laid down in the Decision and replacing its provisions. Agreement on such an amendment was reached 6 December 2005 when the General Council adapted a Protocol amending the TRIPS Agreement⁹. The Protocol is still in the ratification process by the Member states and will be fully in effect when two thirds of the Members will have ratified it.

The protocol closely tracks the text of the 2003 Decision. The Amendment inserts the following elements to the TRIPS Agreement:

- A new Article 31bis consisting of
- the main additional flexibilities provided with 2003 Decision

⁷ The Members which have chosen a full opt out are Australia, Austria, Belgium, Canada, Czech Republic, Cyprus, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Japan, Latvia, Lithuania, Luxemburg, Malta, the Netherlands, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, the United Kingdom, the United States.

⁸ The Members which have chosen a partial opt-out are Hong Kong, China, Israel, Korea, Kuveyt, Macao, Mexico, Qatar, Singapore, Chinese Taipei, Turkey, the United Arab Emirates.

⁹ WT/L/641

- and
- a provision stipulating the non application of the non-violation complaints
 - a clarification that existing TRIPS flexibilities are preserved.
 - An Annex setting the terms and conditions to use the new flexibilities
 - An Appendix to the Annex dealing with the assessment of manufacturing capacities.

With the ratification of the Amendment by at least two thirds of the Members, the legal procedure of allowing more flexibilities in TRIPS Agreement regarding public health will have been finalised.

6.3 The Implementation of The Paragraph 6 System

Until now, Paragraph 6 System has been implemented only once and it will be useful to review that case to understand better how the system is expected to function in practice. On 17 July 2007, Rwanda, an LDC became the first country which notified the TRIPS Council that it is going to use the Paragraph 6 System. In its notification¹⁰ Rwanda declared that it intends to import 260000 packs of TriAvir – a drug used AIDS treatment- in the following two years from a company based in Canada, namely Apotex, Inc.

On 4 October 2007, WTO received from Canada the first notification ever that it had authorised a company to produce a generic version of a patented medicine (TriAvir) for export under the Paragraph 6 System. The notification included the conditions attached to the compulsory license, the details of the medicines to be exported and the contact information of the company licensed.

7. CONCLUDING REMARKS

Multilateralism is beneficial. But to what extent? Disciplination of the international trade rules through multilateral agreement such as TRIPS or GATT both prevents protectionist tendencies and enhances predictability which as a result facilitates international trade and thus adds to the welfare of the nations. However, as Rodrik brilliantly describes (Rodrik, 2007), this does not mean that more trade liberalisation is always beneficial without achieving a real integration in other areas – such as labour market integration- and without allowing enough “policy space” for the individual governments.

¹⁰ IP/N/9/RWA/1

The second element that Rodrik mentions –the policy space- is of critical importance for our case. Binding rules to encourage free trade as a principle are welfare enhancing but they should be accompanied with enough flexibility for the individual governments to pursue their national policies in the exceptional cases. If this policy space is not granted, either the government will try to “bend over” the rules to get it or a potential developmental or welfare increasing policy will not have been implemented. Rodrik argues that “negotiated opt-outs” with internationally agreed procedural constraints are better than disorganised, unilateral opt-outs. It is better for the rules to recognise that sometimes the countries need their own maneuvering room to pursue their national policy objectives (Rodrik, 2007, p27)

The TRIPS flexibilities regarding public health should be evaluated within this perspective. It is apparent that the original TRIPS text did not take into account the public health concerns that arised later on. In this sense, the flexibilities in the Agreement described here constitute a progressive step which is designed to be remedy for these concerns. Nevertheless, the system is stil too new for a complete evaluation and we need some time to for a better understanding if the system meets the needs or if we need more amendments in the system.

BIBLIOGRAPHY

- Abbot, Frederick M.** (2002) “The Doha Declaration on The TRIPS Agreement and Public Health: Lightning A Dark Corner at The WTO” *Journal of International Economic Law* p 469-505
- Attaran, Amir** (2004) “How Do Patents and Economic Policies Affect Access to Essential Medicines in Developing Countries?” *Health Affairs* Vol:23 No:3
- Correa, Carlos M.** (2002) *Implications of The Doha Declaration on TRIPS and Public Health* World Health Organisation Publications
- Correa, Carlos M.** (2000) *Integrating Public Health Concerns into Patent Legislation in Developing Countries* South Centre Publications
- Cullet, Philippe** (2003) “ Patents and Medicines: The Relationship Between TRIPS and Human Right to Health” *International Affairs* 79(1) p139-160
- Matthews, Duncan** (2004) “WTO Decision on Implementation of Paragraph 6 of The Doha Declaration on TRIPS and Public Health: A Solution to The Access to Essential Medicines Problem?” *Journal of International Economic Law* 7(1) , 73-100 Oxford University Pres

Musungu, Sisule; Villaneuva, Susan (2004) *Utilising TRIPS Flexibilities for Public Health Protection Through South South Regional Frameworks* South Centre Publication

Rodrik, Dani (2007) "How to Save Globalization from Its Cheerleaders?" *The Journal of International Trade and Diplomacy* Vol:1 No:2 p1-35

Shaffer, Gregory (2004) "Recognising Public Goods in WTO Dispute Settlement: Who Participates? Who Decides? The Case of TRIPS and Pharmaceutical Patent Protection" *Journal of International Economic Law* 7(2) p 459-482

Sun, Haochen (2004) "The Road to Doha and Beyond: Some Reflections on The TRIPS Agreement and The Public Health" *European Journal of International Law* Vol:15 No:1 p123- 150

Williams, Mariama (2001) "The TRIPS and Public Health Debate: An Overview" *International Gender and Trade Network* August

World Trade Organisation (2007) "Public Health" E-Training Courses Module 8

"Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı (2013-2010)"

Müge SOYSAL (*)

Trafik kazaları ve kazalar sonucu meydana gelen ölümler Avrupa Birliği gündeminde önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda Avrupa Birliği'nin Avrupa Ulaşım Politikasına ilişkin olarak yayınladığı Beyaz Kitap¹'ta 2010 yılı itibariyle AB genelinde yol kazaları sonucu meydana gelen ölümlerin yarı yarıya azaltılması öngörülmüştür. Konuya ilişkin olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Tebliğ kapsamında ise yol güvenliğindeki olumsuzlukların giderilmesi, yeni yol ve güvenlik teknolojilerinin tesis edilmesi ile sürücü davranışlarının geliştirilmesi için bir "Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı" sunulmuştur.

2010 yılına kadar geçerli olması öngörülen *Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı* aşağıda yer alan başlıklarda ilerleme kaydetmeyi hedeflemiştir:

Sürücü Davranışlarının Geliştirilmesi

Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı, sürücü davranışlarının mevcut mevzuata uyumlu hale getirilmesi, özel ve profesyonel sürücülere sürekli ve temel eğitim verilmesi ile farkındalık yaratan kampanyaların geliştirilmesini amaçlamaktadır. Plan kapsamında bu konuda alınacak tedbirler arasında kask ve emniyet kemeri kullanımı, sürücü davranışlarını olumsuz etkileyecek alkol ve ilaç tüketiminin belirlenmesi, uluslararası nakliye taşımacılığı için cezaların uyumlu hale getirilmesi ve iyi uygulama örneklerinin geliştirilmesi yer almaktadır.

Araç Emniyetinin Sağlanması

Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı kapsamında teknik destek ile araç emniyetinin sağlanması da büyük önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda kaza şiddetini azaltan araçların geliştirilmesi, ağır yük taşıyan araçlarda kör noktaların bertaraf

(*) Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği - AB ve Uluslararası İlişkiler

¹ Beyaz Kitaplar, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan, belli bir konudaki AB eylemine yönelik somut öneriler içeren dokümanlardır. Beyaz Kitaplar, bazı durumlarda Yeşil Kitapların bir uzantısı şeklinde ortaya çıkmakta ve Yeşil Kitapta varılan sonuçları önerilere dönüştürmektedir.

edilmesi, motosiklet kullanıcılarının güvenliğinin artırılması ve araçlarda kullanılan çocuk koltukları konusunda uluslararası sistemlerin teşvik edilmesi ele alınacak bazı tedbirler arasında bulunmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu, yeni araçların uyumlu test protokollerine uygun olarak test edildiğini garanti etmek, tüketicileri bilgilendirmek ve tüketicilerin konuya ilişkin farkındalığını yükseltmek amacıyla Avrupa Yeni Araç Değerlendirme Planına (Euro NCAP) destek vermiştir. Buna ek olarak Komisyon ve motorlu taşıt sektörü tarafından *e-Güvenlik* girişimi de hayata geçirilmiştir.

Yol Altyapılarının Geliştirilmesi

Kazalara sebep olan tehlikeli noktaların tespit edilmesi ve yol altyapılarının geliştirilmesi de Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı kapsamında önemli bir hedef olarak yer almaktadır. Zira yol altyapılarının geliştirilmesi yol kazalarının şiddeti ve ciddiyetinin azaltılmasında önemli katkı sağlamaktadır. Anormal trafik şartlarının erken tespit edilmesi ve konuya ilişkin bilginin sürücülere iletilmesi yine yol güvenliğinin sağlanmasında yardımcı unsurlardır. Bu kapsamda sürücülere Avrupa uydu konumlama sistemi Galileo aracılığıyla trafik ve zararlı madde taşıyan araçlar hakkında bilgi sağlanması hedeflenmiştir. Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı çerçevesinde ayrıca “akıllı yollar” geliştirilmesine yönelik araştırmaların yürütülmesi, tünellerdeki güvenliğin artırılması, güvenlik yönetimi ve hız ölçüm teknikleri ile denetim metotları konusunda ilkelerin oluşturulması amaçlanmıştır.

Güvenli Mal ve Yolcu Ulaşımının Sağlanması

Ağır yük taşıyan araç trafiğinin artması ile birlikte “Trans Avrupa Ağı” güvenliğinin sağlanması da büyük önem kazanmıştır. Ayrıca ağır yük taşıyan araç kullanmanın oldukça tehlikeli bir iş kolu olması ile birlikte ticari sürücülerin çalışma standartları ile uyumlu bir çalışma ortamına sahip olmaları da hedeflenmektedir. Bu kapsamda Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı, ağır yük taşıyan araçların maruz kaldığı kaza sayısının azaltılması, ticari sürücülere yönelik eğitim düzenlenmesi ile sürüş ve istirahat sürelerine uyum sağlanmasını amaçlamaktadır. Böylece ticari sürücülerin çalışma koşullarına ilişkin mevzuatın katılaştırılması, ticari araçlara hız ölçümü sayıcısı (takograf) yerleştirilmesi, tehlikeli madde taşımaya ilişkin Birlik mevzuatına uyum sağlanması, ağır yük taşıyan araçlarda emniyet kemeri kullanımının zorunlu hale getirilmesi ve araçlardaki emniyetin geliştirilmesi Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı kapsamında alınması öngörülen tedbirler arasında yer almaktadır.

Acil Yardım Hizmeti ve Yol Kazası Mağdurlarına Yönelik Bakım

Yol kazaları sonrası müdahale ve bakımın daha da geliştirilmesi hiç kuşkusuz Avrupa Birliği'nde binlerce daha hayatın kurtarılmasına yardımcı olacaktır. Avrupa Birliği genelinde 112 acil yardım kodu aracılığıyla acil yardım çağrılarına destek sağlanmaktadır. Ancak yaralanmaların azaltılması ve acil tıbbi bakım performansının ölçülebilmesi için yaralanma şiddeti hakkında detaylı bilgi edinilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı, acil yardım sağlamaya ilişkin projelerin yürütülmesi ve kaza sonrası bakıma ilişkin iyi uygulama örneklerinin incelenmesini öngörmektedir.

Kaza Verilerinin Toplanması, Analizi ve Paylaşımı

Kazaların önlenmesi veya etkilerinin azaltılması için kazaların neden ve sonuçlarının iyi şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle ulusal düzeydeki yöntemler ile birlikte kapsamlı bağımsız incelemelerin yürütülmesi önem kazanmıştır. Bu kapsamda Avrupa Komisyonu tarafından Komisyon bünyesinde bir "Avrupa Yol Güvenliği Gözlemevi" kurulması hedeflenmiştir. Bu çerçevede Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planında hastane verileri ile ulusal düzeydeki yol kaza istatistiklerinin bağlantılı hale getirilmesi için bir sistem geliştirilmesi ve polis raporlarından oluşan bir Avrupa Yol Kaza Veritabanı (CARE) oluşturulması amaçlanmıştır.

Avrupa Yol Güvenliği Şartı

Avrupa Komisyonu, yol güvenliğinin geliştirilmesi konusu ile yakından ilgilenen ulaşım şirketleri, araç ve yedek parça üreticileri, sigorta şirketleri, altyapı operatörleri ile yerli ve bölgesel otoriteleri Yol Güvenliği Şartı'na taraf olmaya davet etmektedir. Avrupa Yol Güvenliği Şartı, mevcut durumda tüm Avrupa Birliği üye devletlerini kapsayan en geniş yol güvenliği platformudur. Bu nedenle Avrupa Komisyonu'nun Enerji ve Ulaştırma Genel Müdürlüğü tarafından 2004 yılında başlatılan "Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı"nın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Yol Güvenliği Şartı, şirketler, kamu mercileri ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirerek yol kazalarında ölümlerinin azaltılması için eylemler gerçekleştirilmesi ve alınacak önlemler hakkında bilgi alışverişinde bulunulması konusunda fırsatlar sunmaktadır.

Avrupa Yol Güvenliği Őart'ı çerçevesinde her imza sahibinin yol güvenliği konusunda çeœitli taahhütlerde bulunması beklenmektedir. Plan kapsamında taahhütlerin diğer ilgililerin de faydalanması amacıyla ilân edilmesi ve taahhütlerin uygulanmasına iliœkin takibin yapılması öngörülmüœtür.

Avrupa genelinde trafik kazalarının asgari seviyelere indirilebilmesi, toplumsal duyarlılığın oluœturulması ve yol kullanıcılarına (sürücü, yolcu, yaya) trafik kurallarına uyma alışkanlığı kazandırılmasına yönelik olarak Avrupa Yol Güvenliği Şartı'na taraf olan kurum ve kuruluşlar tarafından taahhüt edilen bazı faaliyetler Őunlardır:

- Fiziksel yaralanmalara yönelik bir veri tabanı oluœturulması,
- Trafik ve yol güvenliğinin gözden geçirilmesine yönelik çalışmalar yapılması,
- Yeni sürücülerin güvenlik bilincini arttırmaya yönelik faaliyetler düzenlenmesi,
- Dikkatsiz ve kurlsız araba kullanmanın zararlarına iliœkin faaliyetler düzenlenmesi,
- Çocuk ve gençlerin yol güvenliği konusunda bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetler düzenlenmesi,
- Avrupa Yol Güvenliği Şartı'nın tanıtılması.

Ayrıca taraf olan tüm dernek, araştırma enstitüsü ve kamu kurum ve kuruluşlarının Avrupa'da kabul görmesini sağlayan Őart'ın imzalanmasını takiben taraflar, yol güvenliği konusunda rol model olarak kabul edilmekte ve Avrupa Yol Güvenliği Şartı özel belgesini kullanma yetkisini kazanmaktadır. Bununla birlikte, taraflar düzenli olarak haber bültenlerine eriœebilmekte ve Avrupa Yol Güvenliği Şartı Ödülü'ne aday olabilmektedir. Avrupa Yol Güvenliği Şartı'na taraf kuruluşlar, kapasiteleri ve amaçları doğrultusunda 3 yıl boyunca sürdürecekleri taahhütleri kendileri belirlemektedir. Üç yıl sonunda taraflara verdikleri mevcut taahhüdü devam ettirme veya yeni inisiyatif önerme hakkı verilmektedir.

Türkiye genelinde yol güvenliğinin sağlanması sürücü davranıœlarının dünya ve Avrupa standartlarına kavuœturulmasını bir öncelik haline getirmiœtir. Zira sürücülerin trafik kurallarına uygun ve trafikteki diğer unsurlara (yaya, araç vb.) saygılı Şekilde araç kullanmaları ülke genelinde yol güvenliğinin sağlanmasında çok büyük bir role sahiptir.

Böylece Avrupa Yol Güvenliği Şartı'na taraf kurum ve kuruluşlar tarafından verilen taahhütler, yol kazalarında meydana gelen ölümlerin azaltılması, çevresel ve maddi hasarın önlenmesi, halk sağlığının geliştirilmesi ve her bireyin günlük hayatını etkileyen yol güvenliğine ilişkin farkındalığın artırılmasında önemli rol teşkil edecektir. Zira yol güvenliği taahhütleri taraflar ve topluma fayda sağlayan somut eylemler olup yaratıcı ve etkin yol güvenliği inisiyatiflerinin hayata geçirilmesi için fırsat sağlamaktadır.

Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı (2011–2020)

Mevcut Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı'nın 2010 yılı itibariyle ömrünü tamamlayacak olması ile birlikte Avrupa Birliği genelinde yeni bir Avrupa Yol Güvenliği Eylem Planı (2011–2020) için çalışmalara başlanmıştır. Bu kapsamda yeni planda öncelikli olarak ele alınması gereken konular hakkında Avrupa vatandaşları ile ulusal ve bölgesel düzeydeki paydaşlara yönelik bir istişare süreci başlatılmıştır. Söz konusu istişare süreci sonucunda elde edilen bulguların önümüzdeki 9 yıl boyunca uygulanacak yeni bir "Yol Güvenliği Eylem Programı"nın içeriğini tayin etmesi beklenmektedir.

Kaynaklar:

"Communication from the Commission - European road safety action programme - Halving the number of road accident victims in the European Union by 2010: a shared responsibility"

http://europa.eu/legislation_summaries/internal_market/single_market_for_goods/motor_vehicles/technical_implications_road_safety/124257_en.htm

European Road Safety Charter, <http://www.erscharter.eu/>

Soysal, Müge "Avrupa Yol Güvenliği Şartı",TSRŞB Birlik'ten Dergisi, Sayı 18, Ekim-Aralık 2009, ss. 28–29.

"G20 ve Küresel Ekonomi Yönetişiminin Yeni Dinamikleri"

Evren TOK (*)

Giriş

2008'den bu yana küresel ekonomik ve finansal sistemi etkisi altına almış olan kriz küresel ekonomi yönetişimi açısından da önemli yapısal değişimler doğurmaktadır. Öyle ki, 2008 sonrasında küresel ekonomik krizin yönetimi ve kriz sonrası dönemdeki belirsizlikleri bertaraf etmesi beklenen G20 (Group of 20) bugün Büyük Buhran'dan sonra yaşanan en derin ekonomik krize verilen küresel tepkinin merkezini oluşturmaktadır. Krize verilen küresel kolektif yanıtın kurumsal bir nitelik kazanması ve küresel adımların atılmasındaki etkinliği sebebiyle G20 zirveleri küresel kamuoyunun, ekonomistlerin, ulusal ve uluslararası siyasa-yapıcıların, sivil toplumun ve de pekçok resmi kurumun ilgisini çekmektedir. G20'nin küresel düzlemde edindiği bu yeni rolün daha iyi okunması, Türkiye'nin de üyesi olması dolayısıyla, aynı zamanda da küresel etkinliğinin sadece finansal krizle sınırlı kalmaması ve kalkınma odaklı pekçok diğer konuda da Dünya Bankası (DB), Birleşmiş Milletler (BM), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (EİKÖ) gibi kurumlarla olan etkileşimi nedeniyle önem taşımaktadır.

Bugün, G20'yi sadece kriz yönetiminden sorumlu bir komite olarak değil, aynı zamanda dünya düzenine yön veren kritik bir aktör olarak G20'yi analitik olarak inceleme gereği ortaya çıkmıştır. Bu makalede ön plana çıkarılacak olan boyutlar, G20'nin tarihsel gelişiminin yanı sıra, kurumsal organizasyonu, G20 üyelerinin kriz dönemindeki iktisadi ve siyasi dinamikleri, diğer bir deyişle, krize verilen kurumsal tepkiler, ve son olarak da G20'nin kurumsal yapısı ve geleceğine ilişkin olarak kısa ve orta vadedeki belirsizliklerdir.

Tarihsel Arkaplan

G20'nin tarihsel arkaplanını incelerken, 14-15 Kasım 2008'de Vaşington'da düzenlenen zirvenin, G20 açısından bir dönüm noktası oluşturduğunu belirtmek gerekir. Eylül 1999'dan bu yana finans bakanlarının ve merkez bankası başkanlarının

(*) Carleton Üniversitesi (Ottawa, Kanada), Kamu Yönetimi ve Politikası Bölümü, Doktora Adayı.

küresel ekonomik ve finansal konularda diyalogun artırılması ve sürdürülebilir küresel ekonomik büyümenin yakalanması adına düzenledikleri zirveler artık devlet liderlerinin, üst düzey bakanların, önde gelen işadamlarının ve hatta farklı sosyal aktörlerin biraraya geldiği geniş kapsamlı organizasyonlara dönüşmektedir. Vaşington Zirvesi'nde ele alınan konular kuşkusuz Eylül 2008'de Lehman Brothers'ın çökmesiyle birlikte ulusal ve uluslararası finansal konuların yoğunluk kazandığı, ülke içi düzenleyici ve denetleyici kurumların, hatta şirketlerin bireysel akibetlerinin tartışıldığı bir zirve olmaktadır.² Bu zirve aynı zamanda G20 nezninde devamlılık arzeden yeni bir liderler kulübü yaratıldığını dünya kamuoyuna duyurmakta, dolayısıyla bu buluşmaların kısa-vadeli bir çözümler üretme yerine, küresel ekonomik ve finansal sistemin liderliğini ele alacak bir kurumsal imaj çizmektedir. Elbette Vaşington Zirvesi birtakım belirsizlikleri de barındırmaktadır. Örneğin G8'in G20 ile birlikte lağvedilip edilmeyeceği önemli bir sorunsaldır. Bu sorunsal bir yanda zihinlerde soru işareti olarak kalırken, diğer yandan, G8'in Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkeleri temsil edemeyişi ve G20'nin bu konudaki boşluğu doldurması nedeniyle G20 gelişmekte olan ülkelerin oluşan bu yapıdaki temsili adına olumlu karşılandığını iddia etmek mümkündür.

2008 Vaşington Zirvesi bu bağlamda pekçok sorunsalı ve belirsizliği barındırırken, uzmanlar ve kamuoyundaki genel yargı G20'nin başarılı olduğu yönündeydi. Ancak bu bağlamda başarının nasıl tanımlandığı da aynı şekilde önem taşımaktaydı. Zira 14-15 Kasım Zirvesi her ne kadar finansal ve ekonomik sistem üzerinde G20'nin artık düzenleyici bir rolü olduğuna ilişkin ön plana çıksa da, göz önünde tutulması gereken önemli bir kriter de G20 liderlerinin ülke-içi politikalara ilişkin verdikleri mesajlardı.³ Öyle ki, liderlerin bu girişimi ve bu zirvede yer almaları, krize karşı duyarlı oldukları, ve krizin önüne geçilmesi için gereken eforu göstereceklerine dair adeta bir taahhüt niteliğindedir. Örneğin Cooper'ın belirttiği gibi, G20 görüşbirliği sayesinde İngiltere'de Gordon Brown ülkenin tarihsel olarak konulmuş altın kurallarından birisi olan mali sürdürülebilirlik kuralını bir kenara

² Detaylı bilgi için, Alan S. Alexandroff ve Andrew F. Cooper (2010). *Rising States, Rising Institutions: Challenges for Global Governance*. Waterloo: Center for International Governance Innovation; Andrew F. Cooper (2010). The G20 as an Improvised Crisis Committee and/or a Contested Steering Committee for the World. *International Affairs*, 86: 3; Anthony Payne (2010). How Many Gs are There in Global Governance after the Crisis? The Perspectives of the Marginal Majority of the World's States. *International Affairs*, 86: 3.

³ Alan S. Alexandroff ve Andrew F. Cooper (2010).

koyuyor, ve krize karşı mali uyarı paketini uygulamaya koymaktaydı. Kanada'da Stephen Harper da benzer şekilde G20'den önce verdiği mali politikaya ilişkin sözlerinin aksi politikalarını haklı göstermek amacıyla G20'yi ön plana çıkarmıştı. Genel olarak altı çizilmesi gereken nokta ise, benzer şekilde diğer liderler de iç politika atılımları için gerekli iradeyi ve zemini G20 sayesinde kamuoylarına anlatmaktaydı.⁴

Vaşington Zirvesi'ne bakıldığında diğer ön plana çıkan bir konu da, katılımcı ülke liderlerinin ve liberal küresel ekonomik sisteme olan bağlılığın yinelenmesiydi. Bu noktada kriz bağlamında endişe edilen konu finansal krizin hükmettiği belirsizlik ortamında korumacı politikaların artacağıydı. G20'de bu yönde verilen mesajlar da çok netti ve ülkelerin Dünya Ticaret Örgütü'yle (DTÖ) tutarsız olan ihracat artırıcı önlemleri uygulamaya geçirmemeleri, yatırım ve mal ve hizmetlerin ticaretine yönelik kısıtlayıcı uygulamalardan kaçınmaları ve ihracatı engelleyici düzenlemelerden uzak durmaları istenmekteydi.⁵ Kuşkusuz tüm bu maddeler DTÖ'nün Doha Kalkınma Gündemi üzerinde daha çok çalışılması ve acil bir uzlaşma ihtiyacını ortaya koymaktaydı.

G20'nin ikinci zirvesi ise 1-2 Nisan 2009 tarihlerinde düzenlenmişti. Ancak bu zirve başlamadan birçok anlaşmazlık çıkarabilecek konu başlıkları uzmanlar tarafından sıralanmaktaydı. Bu farklı potansiyel anlaşmazlıklar arasında ilki Amerika ile Fransa-Almanya arasında yaşanmakta, yeni Amerika Başbakanı Barack Obama erken mali uyarı paketlerine öncelik verilmesini gündeme getirirken, Kıta Avrupası'nın önde gelen güçleri olan Fransa ve Almanya için ön plana çıkarılması gereken etkin ve geniş kapsamlı, uluslararası finansal denetim mekanizmasının oluşturulmasıydı. Ayrıca diğer bir bölünme de yukarıda altı çizilen finansal sektör ve mali uyarı paketleri üzerine yoğunlaşmış olan gelişmiş ülke bakış açısı ile, ticaret sistemi, ticari finansman, uluslararası finansal kurumların reformu ve en önemlisi kalkınma konularını ön plana çıkarmak isteyen gelişmekte olan ülke perspektifiydi.⁶ Bu bölünmeler arasında İngiltere Başbakanı Brown'un başkanlığında süren zirveden 1.1 trilyon dolarlık mali uyarı paketi çıkarken, bu paketle piyasadaki güven ortamının tesisi ve temini sağlanarak ekonomik büyüme, istihdamın artırılması, finansal

⁴ Andrew F. Cooper (2010).

⁵ Gary Clyde Hufbauer, Jacob Funk Kirkegaard, and Woan Foong Wong (2010). G20 Protection in the Wake of Great Recession. Peterson Institute of International Economics. Washington.

⁶ Alexandroff ve Cooper: 177-181.

sistemin kredi verebilmesini mümkün kılacak kurumsal zemin hazırlanmaktaydı. Ayrıca Vaşington Zirvesi'nde vurgulanan finansal sistemin denetimine ilişkin hedefler yinelenmekte, korumacı politikaların yaratabileceği tahribatın altı çizilmekte, ve daha kapsayıcı, yeşil dostu ve sürdürülebilir bir ekonomik toparlanma ihtiyacının vurgulanmaktaydı.⁷

Londra Zirvesi'ni belki de bir ara zirve olarak görmek daha yerinde olabilir. Zira bu geçiş zirvesine asıl damgasını vuran gelişme 1.1 trilyon dolarlık mali paket olurken, ele alınan konuların çeşitliliği, Pittsburg Zirvesi öncesi G20'nin gündeminin sadece ekonomi ve finans olmayacağını adeta kanıtlar nitelikteydi.⁸ 24-25 Eylül 2009 tarihlerinde Pittsburg'da yapılan G20 zirvesi ise kuşkusuz bu bağlamda bir ilk olarak tarihe geçmişti, öyle ki, bu zirvede 'G20 Güçlü, Dengeli ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme Taslağı' kabul edilmişti.⁹ Bu taslak bireysel ekonomilerin küresel ekonominin geleceği için sorumluluk alacağını altını çizmekte, verilen sözlerin etkili bir şekilde takip edileceği bir çerçeve düzenlenmiş olmaktadır. Bu taslak yakından incelendiğinde görülmektedir ki, G20 sürdürülebilir, dengeli büyüme için üye ülkelerin hem iç hem de dış istikrara eşit şekilde önem vermelerini beklemekte, daha ötesinde ülke içi risklerin sistemik risklere dönüşmesinin önüne geçilmek istenmektedir. Dolayısıyla iç ve dış istikrarın birbirini olumlu anlamda etkileyeceği vurgulanmaktaydı.¹⁰

Pittsburg gündeminde yer alan konu başlıkları arasında İran'ın nükleer programı kadar mikro konular olmasının yanısıra, özellikle mikrofinans, doğa, iklim, etkin enerji kullanılması ve gıda güvenliği gibi kalkınma odaklı konuların da olduğunu vurgulamak gerekir. Elbette bu konu başlıklarının açılmasının ve tartışılmasının çözümleri de ivedilikle getirdiğini iddia etmek yanlış olur. Ancak özellikle kalkınma odaklı konuların finans ile birlikte ele alınması ve bu sorunların kısa vadeli değil, sistemik sebepleriyle masaya yatırılması kuşkusuz G20'nin meşruluğu açısından önem

⁷ John Kirton (2010). The G20 and Broader Multilateral Reform. Paper Prepared for the preparatory meeting for the conference on 'What Role for the G20 in Post-Crisis World? FRIDE, Seoul, Korea.

⁸ Alexandroff ve Cooper: 186.

⁹ Daniel Schwanen (2010). The G20 Framework for Strong, Sustainable and Balanced Growth: A Study in Credible Cooperation. *CIGI G20 Papers*, No:4, June.

¹⁰ Yeongseop Rhee (2010). Global Crisis, Global Imbalance and G20 Summit, Paper prepared for the 2010 three country conference on The Global Financial Crisis and Asian Financial Markets, 20 August 2010, Tokyo.

taşımaktadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki, G20 liderlerinin sıkça referans gösterdiği Birleşmiş Milletler (BM) Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin amaçladığı sosyal kalkınma için, ki 2015 için sekiz başlık altında konulan hedeflerin çok uzağındayız (başta ilk madde olan yoksullukla mücadele konusunda ve diğer maddelerde), gereken siyasi irade konusunda olumlu sinyaller vermektedir. Elbette BM'in Binyıl Kalkınma Hedefleri sadece G20 nezninde yürütülen bir siyasi girişim ile ulaşılabilecek kısa vadeli hedefler değildir. Ancak G20 için, gerek küresel ticareti yöneten Dünya Ticaret Örgütü gibi, finans alanında Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası, sosyal kalkınmada Birleşmiş Milletler gibi farklı aktörlerle birlikte hareket edişi, gerek ulusal ve yerel karar mekanizmalarını daha etkin bir şekilde mobilize edişi nedeniyle değişim kapasitesinin yüksek olduğunu iddia edebiliriz. Elbette bu bağlamda kötümser bakış açıları da mevcuttur ve makalenin son bölümünde G20-BM ilişkisi bağlamında ortaya çıkan bu bakış açılarına yer verilecektir.

G20 ve değişim kapasitesinin tartışıldığı, G20'nin faaliyetlerinin küresel kamuoyu tarafından izlendiği en güncel organizasyon olan ve 26-27 Haziran tarihlerinde düzenlenen Toronto Zirvesi'nde de yukarıda belirtilen taslağa sıkça referans gösterilmekteydi. Kanımca bu referanslar arasında en ilginç her ülkeyi temsilen iki önde gelen işadammının yer aldığı (Türkiye'den Ferit Şahenk ve Haluk Dinçer) B-20 zirvesiydi (Business 20). Bu organizasyonun başında daha önceleri Kanada hükümetinde başbakan vekilliği de yapmış olan John Manley'nin yer alıyor ve genç delegelere yaptığı konuşmasında Manley, B-20'nin gündeminden bahsederken ekonomik toparlanmanın kırılganlığın ve devlet borçlarının oluşturduğu tedirginliğin ısrarla altını çizmekteydi. Diğer altı çizilen bir nokta da liberal ticaret sisteminin önündeki korumacılık tehlikesiydi. Manley'e göre sürdürülebilir büyüme için korumacı politikaların ivedilikle bir kenara itilmesi gerekmekteydi.¹¹ Her ne kadar finansal piyasalara ilişkin önlemler ve bankacılık sektörüne yönelik hassasiyetler konuşmasında ağırlıklı olsa da ve daha sonra 'Business Summit' olarak başına ilettikleri özette belirtildiği üzere KOBİ'lere, genç müteşebbislere ve özellikle de genç işsizliğin yüksekliğine yönelik konulara değinilmesi umut vericiydi. Pittsburg Zirvesi'nde yapılandırılan Güçlü, Dengeli ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme Taslağı gittikçe daha somut bir nitelik kazanmaktaydı.¹²

¹¹ John Manley (2010). G20: Canada's Risks and Opportunities in a Volatile World. Options Politiques. June.

¹² Detaylı bilgi için: <http://ceocouncil.ca/publications/>

Son G20 Zirvesi'nin en çok üzerinde durulan konusu kuşkusuz G20 ülkeleri'nin 2013 yılına kadar bütçe açıklarını bugünkü düzeyinin en az yarısına kadar düşürme konusunda önlemler almaya karar vermeleriydi. Eş zamanlı olarak Amerika'nın finansal sektör reformunu hayata geçirmesi de, sürdürülebilir büyüme adına küresel güçlerin ciddi adımlar attığının işareti ve emsali olmaktadır.

Ancak, 2008'den bu yana G20 tarafından sınırları çizilen, halihazırda kurumsal inşası süren krizle mücadele, kriz sonrası dönemin ekonomi yönetişiminin dinamiklerini kontrol altında tutmak isteyen bu gelişmeler, ulusal ölçekte nasıl sonuçlar doğuruyordu? 2008'den bu yana altı sıkça çizilen korumacı politikaların önüne geçilmesi ve liberal ticaret sisteminin ve ekonomik düzenin devamlılığının sağlanmasında ne kadar başarılı olunuyordu sorusu önem kazanmaktadır.

Küresel Zirveler, Ulusal Yansımalar

G20'de verilen sözler, alınan kararlar ve geleceğe ilişkin konan hedefler ulusal ölçekte nasıl algılanıyor ve ulusal seviyede verilen makroekonomik refleksler nasıl bir görünüm sergiliyordu? Başta korumacı politikaların uygulanma yoğunlukları ve şekilleri olmak üzere ulusal bazda istihdam piyasaları, üretim ve diğer reel ve finansal alanlardaki parametrelere göre G20 ülkeleri arasında bir mukayese yapmak mümkündür. Ancak bu makale çerçevesinde, G20'nin farklı bağlamlarda ısrarla üzerine vurgu yaptığı ve aynı zamanda yukarıda bahsettiğimiz Güçlü, Dengeli ve Sürdürülebilir Ekonomik Taslağı kapsamında altını çizdiği korumacı politikalara dönüş kaygısının ne derece bertaraf edildiğini ya da edilemediğini ortaya koymak faydalı olacaktır. G20'nin Vaşington Zirvesi'nden başlayarak, diğer zirvelerde de katılımcı ülkelere yönelik olarak korumacı politikalarından kaçınılması isteği paradoksal bir şekilde ters tepmiş, ve bugün başta Londra merkezli İktisat Politikaları Araştırma Merkezi'nin koordine ettiği Küresel Ticaret Uyarıları¹³ adlı online enformasyon sisteminin raporlarında açıkça belirtildiği üzere, G20 ülkeleri arasında farklı korumacı ekonomik politika pratikleri 2008 sonrası dönemde artmıştır. Elbette bu bağlamda tüm G20 ülkelerinin tekdüze kurumsal refleksler verdiğini iddia etmek doğru olmaz. Verilen tepkiler açısından farklı varyasyonları, ve aynı zamanda kümelenmeleri tanımlamak gerekir.

Örneğin, Vaşington'daki Peterson Uluslararası Ekonomi Enstitüsü'nden Hufbauer, Kirkegaard ve Wong'un çalışması göstermektedir ki, korumacı politikaların

¹³ www.globaltradealert.org

uygulanma yoğunluğu ve şekilleri baz alındığında gelişmekte olan G20 üyelerinin uyguladıkları korumacı politikaların gelişmiş ülkelerden oluşan G20 üyelerinin üzerindedir.¹⁴ G20 içindeki gelişmiş ülkelerin uyguladıkları devlet yardımları ve mali desteklerin sayısı 56 iken, aynı rakam G20'nin gelişmekte olan ülkeleri için 26'dır. Benzer şekilde, yerel içerik kullanma zorunluluğunda 10-3 ve kamu ihalelerinde yaşanan korumacı uygulamalarda ise 16-13 gibi bir üstünlük vardır.¹⁵

Daha genel olarak, bahsettiğimiz Hufbauer, Kirkegaard ve Wong'un çalışması başta olmak üzere ve Küresel Ticaret Uyarıları web sitesindeki veriler incelendiğinde, benzer çalışmalardaki yönelimler de dikkate alınarak korumacı politikaların üç parametre üzerinden ele alındığı gözlemlenmektedir.¹⁶

- 1) Toplam dışlayıcı korumacı uygulamalar.¹⁷
- 2) Dışlayıcı uygulamalar sebebiyle etkilenen gümrük kalemleri.
- 3) Toplam olumsuz etkilenen ticaret ortakları.

Bu kriterler ışığında G20 ülkeleri incelendiğinde, Tablo 1'de görüldüğü üzere 2008'in üçüncü çeyreği ile 2010'un ilk çeyreği arasında yukarıdaki parametreler bağlamında gelişmiş ülkelerin uyguladıkları korumacı politikaların, yine G20 üyesi olan diğer ülkelere göre mukayesesi sunulmaktadır. G20 ülkeleri arasındaki gelişmiş ülke oranlarını büyük ölçüde Amerika'nın arttırdığını iddia etmek mümkündür.

¹⁴ Gary Clyde Hufbauer, Jacob Funk Kirkegaard, and Woan Foong Wong (2010). G20 Protection in the Wake of Great Recession. Peterson Institute of International Economics. Washington.

¹⁵ Hufbauer, Kirkegaard ve Wong: 79.

¹⁶ Bu çalışmaların arkaplanındaki metodolojik dinamikler bu makalenin kapsamı dışındadır ancak ortaya çıkan bulgular açısından yukarıda yapılan argümanları destekler niteliktedir.

¹⁷ Belirtmek gerekiyor ki, farklı ülkelerde uygulanan korumacı pratikler önemli değişimler göstermektedir. Detaylı bilgi için, www.globaltradealert.org.

Tablo 1

	Toplam Korumacı Uygulama Sayısı	Toplam Etkilenen Gümrük Kalemleri	Toplam Etkilenen Ticaret Ortakları
Gelişmiş G20 Üye Ekonomileri			
ABD	46	1466	695
Almanya	13	25	95
Avustralya	5	6	10
Fransa	14	18	52
İngiltere	11	13	20
İtalya	11	13	20
Japonya	2	47	32
Kanada	7	33	26
Gelişmekte Olan G20 Üye Ekonomileri			
Meksika	4	5	6
Rusya	15	331	394
S. Arabistan	3	3	10
Türkiye	9	13	17
Arjantin	28	43	84
Brezilya	11	1686	297
Çin	8	226	158
Endonezya	9	52	27
Güney Afrika	6	22	23
Güney Kore	3	1	1
Hindistan	29	227	188

Not: Tablo, Hufbauer, Kirkegaard ve Wong'un çalışmasından hareketle yeniden düzenlenmiştir.

Krizin etkilerinin en yoğun olarak hissedildiği döneme denk gelen yukarıdaki veriler göstermektedir ki, ulusal karar mekanizmaları ve politika yapıcılarını G20 zirvelerinin ortak mesajı olan liberal ekonomik düzenden taviz vermeme prensibinden uzak bir yönelim sergilemişlerdir. Elbette korumacı politikaların artışı, ki bu artış

sadece gelişmiş ya da sadece gelişmekte olan üye ülkelere has değildir, sadece kriz dönemine ilişkin politika tercihleri olarak görmemeli ve diğer makro ekonomik etkenler de hesaba katılmalıdır. Örneğin, korumacı politikaların artışı aynı zamanda işgücü ve istihdam piyasalarındaki dinamikler, üretim, tüketim ve döviz kurları gibi pek çok parametreyle değişebilmektedir. Dolayısıyla, yeni bir ulusüstü örgütlenme olan G20 açısından korumacı politikaların artmasını bir başarısızlık veya G20 söyleminin etkisizliği olarak görmemek gerekir. G20'nin 2008'den bu yana süregelen kriz dönemi ve sonrası yakaladığı vizyon ve edindiği yeni rolün dönüştürücü kapasitesi şuan için tarihsel olarak dinamikleri belirlenen ulusal kurumların işleyişleri ve yönelimleri açısından yetersizdir. Ancak küresel ekonomi için önem taşıyan, Doha Kalkınma Gündemi, ticaret sistemi reformu, uluslararası finansal kurumların reforme edilmesi, BM hedeflerinin daha sıkı bir şekilde küresel olarak ele alınması gibi pek çok konuda etkin olabilecek bir kuruluştur.

Bu bölümde ortaya konulan tezat aslında G20 zirvelerinin kısa, orta ve uzun vadede farklı şekillerde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan, G20'nin işleyişi ve geleceğine yönelik, aynı zamanda mevcut küresel yönetim yapısı dahilinde G20'nin kurumsal varlığının yarattığı belirsizliklerin de ortaya konulması gerekmektedir. Bir sonraki bölüm bu bağlamda literatürde öne çıkan noktaları ortaya koyacaktır.

G20: Bugünün ve Yarının Belirsizleri

Cooper ve Bradford'un çarpıcı bir şekilde ortaya koyduğu üzere, G20 bugün için adeta 'tamamlanmamış bir dönüşüm' gibidir.¹⁸ İlk zirveden itibaren ortaya konan iddialı amaçlar, G20'nin sadece bir 'kriz kovalayıcısı' olmadığını, iklim değişimi, küresel ısınma ve kalkınma odaklı sorunlar gibi pek çok konuda etkin olacağını göstermiştir. Ancak ilerleyen zirveler göstermiştir ki, her ne kadar söylemde kriz ve finans dışındaki konular yer alsada, pratikte G20 bugün için tüm enerjisini krize ve finansal sektörün sağlığına tekrar kavuşmasına yoğunlaştırmaktadır. Bu durumun farklı okumaları olabilir. Örneğin, bir açıdan bu durum G20'nin daha spesifik bir amacının olmasını ve bu sayede daha etkin bir kurum olabileceği düşüncesini yaratırken, G20'nin sahip olduğu kolektif hareket potansiyelini sadece finans ağırlıklı konular için kullanmasının etik olmayacağını savunan görüş de yer almaktadır.

¹⁸ Andrew F. Cooper ve Colin I. Bradford, Jr. (2010). The G20 and the Post-Crisis Economic Order. *CIGI G20 Papers*, No.3, June.

İkinci olarak, G20'nin bugün için ortak çalıştığı kurumlarla ve network tarzı örgütlenmesiyle ilgili birtakım belirsizlikler mevcuttur. Örneğin G20'nin 2008'deki ilk toplantısından bu yana Finansal İstikrar Forumu'na önemli ölçüde maddi destek vermiş, bu forumu G20 üyeleriyle genişletmiştir. Ayrıca G20 Dünya Bankası ve IMF'ye aynı zamanda bölgesel kalkınma bankalarına yeni kaynaklar yaratmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere Londra Zirvesi'nde alınan 1.1 trilyon dolarlık kaynağın sisteme enjekte edilmesinde IMF işlevsel olmuştur. 2009 Pittsburg Zirvesi'nde kabul edilen Güçlü, Dengeli ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme Taslağı bağlamında G20 üyeleriyle IMF arasında nasıl bir ilişki kurulacağı net değildir. Örneğin Kirton'un vurguladığı üzere, makroekonomik politika gözetimi açısından, G20 üyelerinin reforme edilmemiş bir IMF ile nasıl koordine olacağı tartışma konusudur. Benzer şekilde, G20'nin IMF çalışanlarına yapacağı yol gösterme ve tavsiyelerin IMF yönetimi tarafından nasıl karşılanacağı belirsizdir. Ayrıca IMF içindeki dengeler açısından da G20'de alınan kararların ne tür sonuçlar doğuracağı belirsizdir. Örneğin, İlk G20'de alınan IMF'nin %5'lik kotasının Çin, Hindistan veya Brezilya gibi hızla yükselen ülkelere kaydırılması kararı alınmıştır. Ancak ilk dört G20 zirvesinin ardından IMF'de 'üzerinde temsil edilen' (overrepresented) Avrupalı ülkelerin bu duruma olumlu yaklaşmadıkları bir gerçektir.¹⁹ 2010'da Toronto'da yapılan zirvede de bu konuda bir ilerleme sağlanamamıştır.²⁰

Benzer şekilde G20-BM ilişkisi de ikircikli bir yapıdadır. Bir yanda G20'nin artan önemi ve sahip olduğu kolektif kapasite BM'nin reformları için ve aynı zamanda kalkınma odaklı projeleri için katalizör görevi üstlenebileceği iddiaları yer almaktadır. Ancak diğer yandan, Kirton'un vurguladığı üzere, G20'de Almanya, Japonya, Hindistan ve Brezilya gibi güçlerin eşit olarak yer almalarına karşın, bu ülkeler BM Güvenlik Konseyi'nin devamlı üyeleri değildir.²¹ G20 ile BM arasında daha iyi ilişkilerin geleceği açısından bu durum kritik önem taşımaktadır.

Son olarak, G20 ve G8 arasındaki ilişki açısından da ortaya çıkabilecek potansiyel belirsizlikleri hesaba katmak gerekmektedir. Gerek temsil gücünün daha yüksek oluşu, gerekse de daha etkin bir vizyon ile kriz döneminde edildiği meşru

¹⁹ Detaylı bilgi için: Barry Carin, Paul Heinbecker, Gordon Smith ve Ramesh Thakur (2010). Making the G20 Summit Process Work: Some Proposals for Improving Effectiveness and Legitimacy. *CIGI G20 Working Papers*, No.2, June.

²⁰ Dong-Hwi Lee (2010). Assessment of the Toronto G20 Summit and Tasks Ahead: In Preparing for the upcoming Seoul Summit. *IFANS*. July 13th.

²¹ John Kirton: 12-15.

zemin sayesinde G20, G8'in artık gereksiz bir yapılanma olduğu mesajını vermektedir. Bu bakış açısına göre G20 ve G8'in birlikte varolmaları sadece kafa karışıklığı yaratmaktadır. İki örgütlenme arasında acaba politika alanları arasında bir görev dağılımı mı olmalı konusu da yine oldukça tartışılan bir konudur. Örneğin G20'nin daha çok finansal konulara, G8'in ise iklim değışikliği, tarım, terörizm, doğanın korunması gibi konulara yoğunlaşabileceği iddia edilmektedir.

1970'lerin ortasından itibaren küresel yönetişimin merkezi aktörü olan G8'in yerini G20'ye bırakması mı, yoksa iki örgütlenmenin de aynı anda varolması ve kompleks küresel dinamikleri daha da kompleksleştirmeleri mi beklenmeli? G20 her ne kadar genişletilmiş G8 olsa da, temsil ettiği ülke sayısı, G20 dışında kalan ülke sayısından çok fazladır ve bu durum G20 için ileride temsil sorunu ve meşruluk gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir mi? Her ne kadar kalkınma odaklı sorunlar gündemde olsa da, G20 bir ekonomik kriz diplomasisi olarak mı kalmalıdır? G20'ye ilişkin bu belirsizliklerin en azından bir kısmının giderilebilmesi için 11-12 Kasım 2010'da Seul'de yapılacak zirveyi beklememiz gerekecek.

"BM Nüfus Fonu"

Emriye Bağdagül ORMANCI (*)

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), temel hedefi her kadın, erkek ve çocuk için sağlıklı yaşam hakkı ve fırsat eşitliği sağlamak olan bir uluslararası kalkınma ajansıdır. UNFPA, gelişmekte olan ülkelerin nüfus faaliyetleri ile ilgili programlarına teknik yardım sağlamakta ve projelerin yürütülebilmesi için donör ülkelere alıcı ülkelere yönlendirilebilecek yardımların akışında önemli rol oynamaktadır.

UNFPA, bu çerçevede, aile planlaması, istenmeyen gebelikler ve güvenli doğum, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, HIV/AIDS'in önlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınlara karşı şiddetle mücadele alanlarında çeşitli projeler yürütmektedir. UNFPA bu süreçte Hükümetlerin yanı sıra, sivil toplum örgütleri ve diğer uluslararası kuruluş ve ajanslarla işbirliği içinde çalışmaktadır.

UNFPA'nın çalışmalarına yön veren iki temel çerçeve, 1994 yılında Kahire'de gerçekleştirilen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (ICPD) sonunda kabul edilen Eylem Programı ile 2000 yılında New York'ta gerçekleştirilen Binyıl Zirvesi sonunda kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri'dir. Bu iki toplantı ve sonunda kabul edilen hedefler, nüfus ve kalkınma konularında birer kilometre taşıdır.

Kahire Eylem Programı nüfus çalışmalarına yeni bir yön kazandırmış olup, bu belge ile nüfus konularının yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi genel kalkınma stratejilerinin temelinde yer aldığı teyid edilmiştir. Burada amaç, insan haklarının garanti edilmesini hedefleyen nüfus ve kalkınma politikaları üretmek, tüm insanların yaşam kalitesini yükseltmektir. UNFPA de bu amaç doğrultusunda Hükümetleri desteklemek ve nüfus politikalarına yön vermek üzere BM Genel Sekreteri tarafından ICPD Eylem Programı'nın uygulanmasının takibi hususunda yetkili kılınmıştır.

Kuruluşu ve İşleyişi:

BM Genel Kurulu'na bağlı bir uzmanlık organı olan UNFPA, 11 Temmuz 1967 tarihinde "BM Nüfus Faaliyetleri Fonu" adı ile BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) çatısı altında kurulmuş olup, çalışmalarına fiilen 1969 yılında başlamıştır. BM Genel Kurulu 1971 yılında aldığı bir kararla UNFPA'yi BM sistemi içinde nüfus

(*) BM Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği Müsteşarı

programlarının yönlendirilmesinde lider konuma yükseltmiş, 1979 yılında ise BM'nin bağlı kuruluşu olarak tescil etmiştir.

1987 yılında ismi BM Nüfus Fonu olarak değiştirilen UNFPA, faaliyetlerinden 36 üyeli UNDP/UNFPA Ortak Yönetim Kurulu'na karşı sorumludur. UNFPA ayrıca, 1997 yılında dönemin BM Genel Sekreteri tarafından oluşturulan BM Kalkınma Grubu'nun dört kurucu üyesinden biridir.

UNFPA, BM temel bütçesinden katkı almamakta, 180 ülkenin yanısıra özel sektör, vakıf ve şahıslar tarafından Fon'a yapılan gönüllü katkılarla faaliyetlerine devam etmektedir. Fon'un işleyişinden BM Genel Sekreteri tarafından tayin edilen İcra Direktörü sorumludur. Halihazırda, UNFPA İcra Direktörlüğünü yürütmekte olan Suudi Arabistan vatandaşı Dr. Thoraya Obaid'in görev süresi Aralık 2010 sonu itibariyle sona erecektir.

Amacı ve Öncelikleri:

UNFPA, fakirliğin azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi hedefleri doğrultusunda, sağlıklı bir yaşam ve fırsat eşitliği temelinde üç ana ekseninde çalışmalarını sürdürmektedir. Bunlar:1) Nüfus ve kalkınma stratejileri, 2) üreme sağlığı ve 3) toplumsal cinsiyet eşitliği olarak özetlenebilir.

7 milyar'a yaklaşan dünya nüfusunun büyük bir bölümü şehirlerde yaşamakta; yaşlanma, göç ve iklim değişikliği gibi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunların çözümü ancak nüfus dinamiklerinin daha iyi analiz edilmesi ve şekillendirilmesi ile mümkündür. Bu çerçevede, nüfus sayımları, anket ve istatistikler, insanların ihtiyaçlarını karşılama ve hayat standartlarını yükseltmeye yönelik politika ve planların oluşturulmasında yaşamcıl veriler sağlamaktadır. UNFPA özellikle sınıflandırılmış veri toplama, analiz ve dağılımı ile bu verilerin sosyo-ekonomik politikaların oluşturulması ve uygulamasında kullanılması konularında Hükümetlere rehberlik hizmeti vermekte ve nüfus ile kalkınma stratejilerini yönlendirmektedir.

Üreme sağlığı alanında yürüttüğü aile planlaması projeleriyle bireylerin ne zaman ve kaç çocuk sahibi olacaklarına kendilerinin karar verme haklarını destekleyen UNFPA, ailelere, özellikle de kadınlara, kendi hayatlarını kontrol edebilmeleri için imkan sağlamaktadır. Yürütülen bu çalışmalar neticesinde, gelişmekte olan ülkelerde kadınlar daha az çocuk sahibi olmayı tercih etmekte ve böylece dünya nüfus artış hızı

yavaşlamaktadır. UNFPA'nin aile planlaması alanında yürüttüğü çalışmalar sayesinde 1969 yılında %20 olan aile planlaması uygulayan aile oranı günümüzde %63'e ulaşmıştır.

Yaklaşık 90 ülkede güvenli annelik girişimlerine destek veren UNFPA, anne adaylarının doğum sırasında vasıflı kişilerden tıbbi yardım almasını sağlamaya ve gebelikle bağlantılı hayati tehlike arz eden rahatsızlıklarda doğum uzmanlarına erişimi mümkün kılmaya çalışmaktadır.

UNFPA'nin diğer bir önceliği olan toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi, kalkınmanın temel koşullarından biridir. Yoksulluğun en fazla kadınları etkilediği tartışmasız bir gerçektir. Nitekim, yeryüzünde mutlak yoksulluk sınırında yaşayan yaklaşık 1.5 milyar kişinin %70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Bu nedenle, kalkınma ve refah, kadınlar için sağlanan sağlık, eğitim ve işgüçlü olanaklarıyla doğrudan bağlantılıdır. Kadınların güçlendirilmesi aynı zamanda ailelerin ve toplumların da güçlenmesi ve birlikte yoksullukla savaşma gücünü elde etmeleri anlamına da gelmektedir.

Cinsiyet eşitliği bağlamında yürütülen projelerle kadına karşı şiddetin engellenmesi, kız çocuklarının eğitimi, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, siyasete katılımlarının teşvik edilmesi ve toplumların bu konularda bilinçlendirilmesi üzerine yoğunlaşmaktadır.

UNFPA Türkiye:

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın bir bütün olarak değerlendirildiği günümüzde, bireyin refahını daha hızlı arttırabilmek için nüfus artış hızını yavaşlatmak ve kalkınma hedefleriyle uyumlu bir nüfus yapısı oluşturmak kalkınma planlarında temel hedef olarak yer almıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre nüfus artış hızı binde 12.1 olan Türkiye de bu hedef uyarınca nüfus planlamasına dayalı bir nüfus politikası benimsemiştir.

Nüfus politikasının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde UNFPA Türkiye için önemli bir ortaktır. 1971 yılından bu yana Türkiye'de faaliyet gösteren UNFPA, 2003 yılından itibaren Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ülke programlarını da Ankara'daki Ofisi üzerinden yürütmektedir.

UNFPA, Türkiye’de üreme sağlığının iyileştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ile nüfus ve kalkınma politikalarının desteklenmesine katkıda bulunacak projeler ve bu projelerin kapsamlı bir şekilde ele alındığı ülke programları yürütmektedir. Ülke programlarının amacı Hükümete, nüfus alanında ülke önceliklerine göre yapılacak çalışmalarda yardımcı olmak ve sürdürülebilir kalkınmanın başarılı olmasına katkıda bulunmaktır.

Halihazırda, 2006-2010 yıllarını kapsayan 4. Ülke Programı devam etmektedir. Programın amacı, ülkenin üreme sağlığına yönelik koşullarını iyileştirmek ve üreme sağlığı ve aile planlaması hizmetlerinin, özellikle, gelişmekte olan yörelerde geliştirilerek, anne ve çocuk ölümlerini en düşük rakamlara çekmek, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmak ve politika geliştirmek olarak tanımlanabilir. Sözkonusu ülke programı, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilgili kurumları ve UNFPA arasında yürütülen müzakereler neticesinde şekillenmekte ve Türkiye’nin başlıca kalkınma sorunları üzerine yoğunlaşmaktadır.

4. Ülke Programı kapsamında üreme sağlığı alanında yürütülen çalışmalarda her bireyin üreme sağlığına erişimini arttırmak, gençleri bu alanda bilinçlendirmek, bebek ve anne ölümlerinin azaltılmasını teminen doğum öncesi ve sonrası bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak ile cinsel yoldan bulaşan hastalıklar ve HIV/AIDS’le mücadele için farkındalık yaratmak hedeflenmektedir. Bu çalışmalar çerçevesinde, 2003 yılından beri Hükümet tarafından Sağlıkta Dönüşüm Programı ile aile hekimliği uygulaması başlatılmıştır.

UNFPA, Hükümet tarafından kalkınmada öncelikli yöreler olarak belirlenen yerlerde anne-çocuk sağlığı hizmetlerinin geliştirilmesini desteklemiş, ayrıca kent merkezlerinde güvenli annelik programının hayata geçirilmesini sağlamıştır. Bu hedeflere yönelik çalışmalarda T.C. Sağlık Bakanlığı ile yakın bir işbirliği içinde olan UNFPA, sağlık sektörü çalışanlarına, öğretmenlere, silahlı kuvvetler personeline, din adamlarına ve üniversite öğrencilerine yönelik eğitim faaliyetlerini de desteklemektedir

Nüfus ve kalkınma stratejilerinin desteklenmesi çerçevesinde ise UNFPA, internet temelli kapsamlı bir nüfus ve kalkınma veri bankasının geliştirilmesi, muhafazası ve yenilenmesi için Türkiye İstatistik Kurumu ile işbirliği halindedir. Bu veri bankası, Türkiye’nin nüfus ve kalkınma alanında kat ettiği yolun izlenmesi ve değerlendirilmesi bakımından önemli bir göstergedir. Yine TÜİK ile işbirliği halinde doğum ve ölüm kayıt sistemlerinin iyileştirilmesi projesini yürütmekte, ayrıca, nüfus

ve kalkınma alanındaki bilgi eksikliklerini gidermek adına bir dizi araştırmaya da destek vermektedir.

Türkiye toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadının toplumsal hayattaki rolünün güçlendirilmesi hedefleri açısından son yıllarda ciddi bir ilerleme kaydetmiştir. Örneğin 2008 yılı itibariyle orta ve yüksek öğretimde kadınların oranı %80'lerin üzerine çıkmış, kadınların işgücü içindeki payı da 1990-2009 yılları arasında %8 oranında artmıştır. 1991 yılında TBMM'de sadece 8 kadın milletvekilimiz varken, bu rakam 2007'de 50'ye çıkmıştır.

Bütün bu ilerlemelere rağmen, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşıldığını söylemek güçtür. Nitekim halen, özellikle siyasette, toplumsal cinsiyet temsiliyeti hem parlamento hem de yerel yönetim düzeyinde Avrupa, Amerika, Pasifik ve Afrika ülkeleri ortalamalarının altında yer almaktadır. UNFPA özellikle kadınların korunması ve güçlendirilmesi, cinsiyete dayalı şiddetin azaltılması için çalışmaktadır.

Bu çerçevede, kadınlara yönelik politika ve eylem planlarının bütün seviyelerde geliştirilmesini desteklemekte, kadınlara yönelik şiddete karşı siyasiler, karar vericiler ve medyanın bilinçlendirmesine çalışmakta, Kadın Sığınma Evleri ve Kadına Karşı Şiddete Son Kampanyası gibi projelerin hayata geçirilmesine katkıda bulunmaktadır.

UNFPA Bölge Ofisleri: Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesel Ofisi

Değişen uluslararası kalkınma gündemi çerçevesinde, 2007 yılında yapılan bir yeniden yapılandırma çalışması başlatılmış ve bu kapsamda UNFPA'nin, sahada daha iyi hizmet verebilmesi ve ülke ofislerine gereken desteği sağlayabilmesini teminen yaklaşık 150 ülkede yürütmekte olduğu faaliyetlerin beş adet bölge ofisi ve altı adet alt-bölge ofisi ile desteklenmesine karar verilmiştir.

Bu kapsamda açılan Asya-Pasifik Bölge Ofisi Bangkok'ta, Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölge Ofisi Kahire'de, Latin Amerika ve Karayipler Bölge Ofisi Panama'da ve Sahra Altı Afrika Bölge Ofisi Johannesburg'ta faaliyetlerine devam etmektedir.

Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesel Ofisi'nin ise Bratislava'ya taşınmasına karar verilmiş, ancak Slovak Hükümeti'nin son anda Ofis'e evsahipliği yapma kararından vazgeçmesi üzerine, Ofis'in taşınacağı ülkenin belirlenmesi için yeni bir seçim sürecine gidilmiştir. Bu çerçevede, Orta Asya ve Doğu Avrupa'nın merkezinde

yer alan İstanbul'un anılan bölge ofisine evsahipliği yapması için ülkemiz tarafından başvuruda bulunulmuştur. Ofise evsahipliği için ülkemizin yanı sıra Danimarka (Kopenhag), İsviçre (Cenevre) ve Avusturya (Viyana) da adaylıklarını açıklamışlardır.

Uzun süreli bir çalışmanın ardından Bölge Ofisine evsahipliği yapacak şehir, UNFPA İcra Direktörü Thoraya Obaid tarafından 21 Haziran 2010 tarihinde Cenevre'de düzenlenen UNDP/UNFPA Ortak Yönetim Kurulu Toplantısında İstanbul olarak açıklanmıştır. Ofisin İstanbul'a taşınması kararında, İstanbul'un bölgenin merkezinde yer alması ve ülkemizin kalkınma alanında bölge ülkeleriyle benzer deneyimlere sahip olmasının yanı sıra ülkemizde Ofise sağlanacak imkanların diğer rakip şehirlerden üstün olması da önemli rol oynamıştır.

İstanbul'da faaliyet gösterecek ilk BM ajansı olması bakımından ayrı bir öneme sahip olan Ofis, Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki ülkemiz de dahil olmak üzere toplam 20 program ülkesinde anne-çocuk ve üreme sağlığı ile toplumsal cinsiyet eşitliği alanında önemli projeler yürütmektedir.

Değerlendirme:

Türkiye son dönemde uyguladığı ekonomik ve yapısal reformlar sayesinde Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşma yolunda önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Bununla birlikte, özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve coğrafi dengesizliklerin giderilmesi konularında hala atılması gereken adımlar mevcuttur. Bu hedeflere özel bir önem verilmesi ve ilerleme kaydedilmesi için kalkınma planlamalarında gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

UNFPA, önümüzdeki dönemde de Türkiye için önemli bir kalkınma ortağı olmaya devam edecektir. Hal böyle olmakla beraber, bu ilişkinin niteliğinin geleneksel bir alıcı-verici ilişkisinden öteye gideceği ve UNFPA'nin bir yandan Türkiye'ye verdiği desteğe devam ederken, diğer taraftan ülkemizle ilişkisini daha geniş ve stratejik bir çerçeveye oturtarak, Türkiye'nin nüfus ve kalkınma alanındaki deneyimlerinden bölge ülkeleri lehine faydalanabileceği düşünülmektedir.